

EXTRAS DIN
„DACOROMANIA“
ANUL III (1924).

RECENSII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE
V. BOGREA

CLUJ,
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL“
1924.

rali“ (I—I pronomi personali, 1908; II—I numerali, 1913; III—Saggi lessicali, 1920); in essi si contiene un materiale linguistico enorme che dovrebbe esser consultato da tutti i glottologi ed è un vero peccato che, anche per il luogo stesso in cui dette memorie sono state pubblicate, siano accessibili solo a pochi specialisti.

La prima parte di questo volume di Elementi (elementi, non libro elementare, fa notare ben a proposito l'egregio A.) è una ricca Introduzione (pp. 1—315). L' A. definisce la glottologia come „la storia del linguaggio umano nella sua totalità, dalle origini ai tempi attuali, attraverso la sua meravigliosa evoluzione nel tempo e nello spazio“. A questo proposito ci permettiamo di far notare che con „storia“ il T. vuole comprendere ogni analisi del linguaggio e che quindi cade di per sè l'emendamento proposto in *Dacoromania* II, 765, nota.

A nostro parere ben a ragione T. riconosce alla glottologia anche un più alto scopo che non è fine a sè stesso ma „un mezzo per lo studio dell'umanità nel suo sviluppo parallelo a quello del linguaggio orale articolato“ (pag. 292) e neppure io so dar ragione allo Schuchardt che vuole a sommo scopo della glottologia la formazione di una chiara idea della origine del linguaggio (*Sprachverwandtschaft*, in *Sitzungsber. d. preuss. Ak. d. Wiss.* 1917) benchè d'altro canto, io non creda neppure come molti glottologi (p. es. Vendryès, *Le langage*, Paris 1921, p. 6) che l'origine del linguaggio esorbiti dalla glottologia di cui credo anzi formi uno dei più interessanti problemi conclusivi. Riferiamo poi qui la classificazione delle lingue del globo che, a nostro avviso è un modello di semplicità e di precisione: il T. distingue due rami: a) Ramo australe e b) ramo boreale che rispettivamente si dividono: a) 1. Gruppo Bantu-Sudanese (è merito del T. d'aver finalmente congiunto al Bantu le lingue della zona media africana che Westerman teneva separate), 2. Camito-Semitico, 3. Dravidico-Australiano, 4. Munda-Polinesiano; b) 5. Caucasicco, 6. Indoeuropeo, 7. Uralo-Altaico, 8. Indocinese, 9. Lingue indigene delle due Americhe.

Interessantissima è la trattazione dei singoli gruppi (pag. 19—189) e dei rapporti che intercorrono fra l'uno e l'altro. Nel rimanente della Introduzione si trattano altri problemi generali di grande interesse come p. es. il fenomeno della polarità (235), la forma passiva del verbo e il così detto verbo possessivo, teorie contro le quali il T. combatte con ampiezza di trattazione e abbondanza d'argomenti.

Di speciale importanza il capitolo „Glottologia e Antropologia“ (pag. 292 e segg.) dove i confini fra le due scienze e la concordanza dei risultati son tracciati con grande chiarezza e semplicità.

La trattazione della fonetica (317—610) è distinta in due darti: Fonologia speciale con esame dei singoli gruppi, e fono-

logia generală ove si trattano quei fenomeni che sono comuni a tutti o a quasi tutti i gruppi linguistici, come la nasalizzazione, la palatalizzazione, la labializzazione ecc. La parte morfologica (611—748) è trattata pure con ampiezza; con molta ragione il T. dà gran valoare alla morfologia, contrariamente a quanto purtutto alcuni linguisti moderni tendono oggi, curando eccessivamente la fonetica a scapito della scienza delle forme

È ozioso dire che questo volume è indispensabile ai comparativisti di ogni gruppo e che potrà far variare molte idee sulla natura di certi fatti linguistici i quali, per trovarsi solo in certe lingue d'una famiglia avevan dato origine alle più assurde ipotesi.

All'importanța della glottologia generală già da noi accentuata, alcuni sollevano eccezioni. Si sente p. es. dire che prima di conoscere gli altri gruppi è necessario saper a perfezione i nostri; idea assurda: nessun geografista studierebbe più l'Africa o l'America prima di conoscer perfettamente tutte le steppe della Russia!

È necessario rompere anche nella linguistica questi stretti confini nē è più permesso scrivere a imitazione degli antichi geografi, sulle carte rappresentanti le zone non indoeuropee o semitiche: „Hic sunt leones“ e arrestarsi nell'indagine scientifica. Chiudendo questo nostro cenno ricorderemo come segua il libro del T. una bella carta linguistica (che necessariamente, nonostante le cure non può essere perfettamente sincrona). Quello che si può lamentare è la mancanza di indicazioni bibliografiche che sarebbero tanto utili in un campo così vasto, non perché esse servissero da sigillum veri, ma per aiuto agli studiosi.

Bologna, Novembre 1923.

Carlo Tagliavini.

Gudmund Schütte, *Ptolemy's Maps of northern Europe*, a reconstruction of the prototypes (publicată de „Societatea Regală Daneză de Geografie“), Copenhaga [1917], pp. 150 + XXXIV.

Proiectată în 1911, ca o lucrare privitoare la geografia daneză din punct de vedere etnic, această operă apare în forma actuală, cu cadrul lărgit, spre a îmbrățișa geografia ptolemeică a întregii Europe septentrionale.

Cunoștințele moderne asupra Nordului barbar al continentului nostru în epoca clasică se bazează, în esență, pe Geografia lui Ptolemeu și pe „Germania“ lui Tacit. De fapt, însă, cum observă autorul, descripția ptolemeică a Europei nordice e o „terra incognita“.

Această lacună își propune să o repare d. S.

O împrejurare norocoasă: descoperirea unui manuscript, Urbinas 82, care conservă atlasul ptolemeic într'o stare excelentă și are — după părerea celor mai reputați experți în materie, ca prof. Jos. Fischer, — o autoritate precumpănitoare asupra

tuturor celorlalte mss. existente ale operei geografului antic, i-a procurat autorului baza solidă, necesară cercetării.

După o scurtă privire asupra problemei manuscriptelor ptolemeice (pp. 1—10), a precursorilor (Marinus, predecesorul imediat) și succesorilor lui Ptolemeu (pp. 10—15), se insistă asupra lecturii greșite a formelor latine și numelor barbare, propunându-se ca „cheie“ de interpretare a acestor din urmă, „mediul“, adică, nu izolarea fenomenului, identificarea fragmentară, care nu duce la nimic sigur, ci sinteza întregului complex de criterii (lingvistic, literar etc.), cu perspectiva întregului „câmp de ruine“ care e geografia ptolemeică ajunsă până la noi (v. în special p. 20 și urm.). Cu aceasta, preliminariile propriu-zise încetează și autorul intră în cercetarea minuțioasă a diferitelor „cazuri“ speciale, descurcând, din haosul coruptelelor, formele genuine, „reale“.

Ar fi inoportun a-l urmări pas cu pas, în această operă de „expurgare“. Putem spune numai, că, dacă o bună parte din rezultatele d-lui S. sânt cu totul convingătoare sau evidente, multe rămân contestabile (așa, unele identificări cu localități franceze, care vin în conflict cu concluziile unor specialiști ca Gröhler și Longnon) ori deadreptul inadmisibile (cum e cazul localităților antice *Frateria* și *Arkinna*, identificate, la p. 79. n. 1 și pp. 95—6, cu rom. *Frățești* și *Arca*).

Direct interesantă pentru noi ar fi, de sigur, partea relativă la Dacia Ptolemeică (p. 77 și urm.), înțelegând prin aceasta unitatea geografică, distinctă, a teritoriului cuprins între Carpați, cursul inferior al Dunării și Prut. Chestiunea amalgamării prototipelor ptolemeice e reluată *ad-hoc* și în comparație cu Tabula Peutingeriana, ajungându-se la concluzia că harta ptolemeică a Daciei și Tabula sânt două descendente coordonate ale unei mari hărți originale, în care se amalgamau trei serii de prototipe și ale cărei particularități le reflectă, individual și parțial, aceste descendente. Procedând, apoi, la studiarea itinerariilor, autorul adaugă la identificările, imposibile, relevate mai sus, altele, tot atât de neplauzibile, ale d-sale sau ale altora (*Netindava* = *Nedeia* sau *Tiason* = *Teascul* ale lui C. Müller), pe lângă multele cunoscute și așa-zicând consacrate. *Karsidava* (p. 95), în Tabula: „Calidava“, e un element util, din punct de vedere etimologic, pentru explicarea lat. *Carsium* (v. și Tomaschek, II², p. 84) și a reflexului său românesc probabil, *Hârșova*¹. — Relevăm, în special,

¹ E important de remarcat, că echivalentul din unele prototipe al acestui *Karsidava*, anume *Καρχοδοῶνον*, e o formațiune patent celtică: de aceeași părere e și Max Vasmer, *Osteuropäische Ortsnamen*, în „Acta et commentationes Universitatis Dorpatensis“ I (1921), p. 9. — În legătură cu etimologia numelui antic al Silistrei (*Durostorum*), notăm aici părerea lui A. Longnon (*Les noms de lieu de la France*, I, Paris 1920, p. 35), care socoate pe *duros* ca un element celtic, având ca sens secundar pe acela de „forteresse“, al lui *dunos*, dar, la origine, fiind un adiectiv echivalent cu lat. *durus* (cf. fr. *fort*, *forteresse* însuși, din lat. *fortis* „brave“).

conjectura d-lui S. privitoare la DACPETOPORIANI-LOCIVE' REGI din Tabula Peutingeriana = *loci VI regi(s) Dac(i) Petoporiani*¹, „cele 6 locuri ale regelui dac Petoporus“: scindarea s'ar explică prin aceea, că autorul Tabulei a luat aceste cuvinte ca două nume de triburi, așezându-le jumătate la Sudul Dunării („Hostia fl. Danubii“) și jumătatea la N.-E. de Carpați (p. 82); iar interpretarea face aluzie la faptul istoric al refugierii pe teritoriul roman, către sfârșitul sec. al II-lea d. Chr., a regelui *Pieporus*, atestat ca atare într'o inscripție din Muratori (1039,3): „D. M. Ziai Tiati fil. Dacae uxori Piepori regis Coisstobocensis Natoporus et Drilgisa aviae cariss. b. m. fecer.“ (v. Appendix, p. 143, unde ptolemeicul *Piroboridava*, reședința regelui Costobocilor din Dacia, este socotit ca = *Piroporidava s. *Pitoporidava).

Ultimele pagini ale interesantei lucrări (144—50) cuprind o bună bibliografie ptolemeică, întregind pe aceea a lui Heeren, care se opreă la 1837².

Cele 31 de figuri (planșe, crochiuri) ce urmează sânt foarte binevenite, pentru a înlesni urmărirea discuțiunilor din text.

V. Bogrea.

J. Gilliéron, *Pathologie et thérapeutique verbales*, Paris 1921.

Supt această etichetă de clinică (de *πάθη τῆς φωνῆς* vorbiam, de altfel, și anticii), autorul întrunește un număr de șase studii lingvistice, dintre care primul se ocupă de forma dial. *au lombre*, al 2-lea și al 3-lea de *abeille* („*Essette-mouchette* dans l'est du domaine gallo-romain“ și „La diminutivité d' *abeille* et d'oiseau“), al 4-lea și al 5-lea de oarecare iluzii fonetice și etimologice („*Hypnotisme phonétique en Suisse*“ și „*Fantasmagorie etymologique*“), iar ultimul, prin contrast, de „*Réalités étymologiques*“ (p. 124 sqq.).

D. G. protestează „contra fonetiștilor, cari au considerat totdeauna limba franceză ca pe un copil la doica latină (comme un enfant en nourrice chez le latin)“, pe când d-sa îl consideră ca pe unul ce și-a dobândit de mult dreptul de a reclama socoteala mesei (p. 14) și „avec sa présomption habituelle“ (p. 39),

¹ P. *Dac(i) Petoporiani*, v. și Tomaschek, *Die alten Traker*: I, p. 108.

² Observăm totuși lipsa lucrărilor recente ale lui Konrad Müller: *Itineraria Romana, Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt*, și *Die Peutingerische Tafel oder Weltkarte des Caesarius*, ambele Stuttgart 1916, cum și a disertației lui Hans Gross: *Zur Entstehungsgeschichte der Tabula Peutingeriana*, Berlin 1913, — foarte pe larg recensate de W. Kubitschek, in „*Göttingische gelehrte Anzeigen*“ din 19. 7, pp. 1—117. — Pentru nesiguranțele autorilor, în specia ale lui Pliniu, în materie de toponimie, v. acum Allen B. West, *Notes on the multiplication of cities in ancient geography*, in „*Classical Philology*“. XVIII [1923], pp. 43—67, și V. Pârvan, *Note di geografia antica*, in „*Riv. di filologia e di istruzione classica*“, n. s., I [1923], p. 333 sqq.

își expune, adesea în forma vioaie a dialogului fictiv sau diatribei, vederile-i pline de originalitate și deschizătoare de noi perspective.

Au lombre = *à l'homme* (s'assoier à l'homme) ilustrează puterea analogică a lui *au* răspunzând la întrebarea *où* și *quand* (p. 1). Se citează deși mai târziu decât ne-am fi așteptat și cam strategic (p. 26), și *au lierre* (cf. vr. *istacti*, rom. *omidă* față cu etyma ngr.), iar, în legătură cu *lendemain* (p. 6, cf. rom. *nămiezul*, *amiaza*, cum și *Lisca bianca* = *l'isca bianca* [insulă din arhipel. Liparelor], *l'ille* = Lille [cf. și Ischl]), cumulativul *au jour d'aujourd'hui* (cf. *jusqu'à aujourd'hui*) = *au jour d(e) au jour d(e) hui* (p. 11), pentru care se poate compara corespondentul rom. *în ziua de astăzi* s. *azi* (în rom. *amiaz*, *amiază*, *amiazi*, din *amiazăzi*, — ca: *miază-noapte*, *miază-coastă*, *miezii-păresimi* — avem, în schimb, o reducere; cf. alb. *mjezdita*, lat. *meridies* = *medidies, gr. $\mu\epsilon\sigma\eta\mu\beta\rho\lambda\alpha$ = $\mu\acute{\epsilon}\sigma\eta\ \eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$)¹. În treacăt, se aruncă o săgeată celor ce explică schimbarea genului în *le nuit* (din *la nuit*) prin influența lui *jour*: „*le soleil* masculinise-t-il *la lune*?” (p. 3). Obiecțiunea e valabilă și pentru explicarea femininizării (sporadice) a lat. *dies* prin analogia lui *nox* (asupra acestei ipoteze și altora, v. în special „Glotta”).

Pentru posibilitatea unei forme dial. *mouche d'abeilles* = *abeille*, contestată de G. (p. 50, n. 2), ne gândim la un rom. *vită de cal* = *cal*.

Magistrală, elucidarea relațiunii dintre *jeuneau*, „*essaim d'abeilles*”, *jeune*, „*oiseau*”, și *oiseleur*, „*agriculteur*” (p. 53 și urm., al 3-lea studiu).

Din studiul al 4-lea (p. 66 sqq.), care e, în mare parte, o polemică cu dd. Jaberg, Gauchat și Jeanjacquet, reținem în deosebi nota 1 de la p. 74, unde, pornind de la „*Une langue qui s'en va*” a regretatului Cornu (e vorba de limba romandă), autorul face un mișcător necrolog al acestuia. Spre a evidenția ridiculul căutătorilor de prototipe latine cu orice preț, d. G. reeditează (p. 92), à propos de *pommette* = *pommé de terre*, în lorenă și valaisan, gluma cu *gendarme à cheval* = lat. *gentem de armis ad caballum* de la p. 63², respingând astfel credința în latinitatea formațiunii respective: e tema penultimului articol.

Ultimul se ocupă de *hôtel, maison* = *cuisine* (p. 123 și urm.), pentru care paralelismul ngr. $\sigma\acute{\iota}\tau\epsilon\iota$: ($\tau\delta$) = *hospitium*, pe de o

¹ Forma *din zi de dimineață* e, mai curând, o et. pop. (cu *zi* din *dis s. des de dimineață*, vechiu *dins-de-dimineață*, cum arată simetricul arhaic *dins(ă)-de-noapte* (Miron Costin, în Kogălniceanu², I, 259). — Pentru *amiază*, cf. și la *aprânzul cel mare* (rev. „Ion Creangă” (IV, 94), poate și *achindie* (deși un *echind* există).

² În același gen, v. Krumbacher, *Populäre Aufsätze*.

parte, și rus. *izba*, vrus. *istuba* = germ. *stube*, identic cu fr. *étuve*, propriu: „camera de baie, tepidarium“, pe de alta, ar fi fost indicat (cf. și rom. *magherniță*, „casă proastă, dărăpănată“, propriu: „bucătărie“, „oficina magherului“ = *μάγειρος*: și în trad. vr. a lui Herodot, ed. N. Iorga, p. 531).

V. Bogrea.

J. Gilliéron, *Les étymologies des étymologistes et celles du peuple*, Paris 1922.

Sânt trei capitole de lexicografie franceză.

Supt titlul de „Influențele lexicale ale unui cuvânt chinez în franțuzește“, se deslușește procesul semantic, prin care fr. *tisane* a fost înrâurit, în sensul de „décoction de substances médicamenteuses“, de cătră *thé*, care nu aducea din China un nume și pentru această accepțiune: de la *tisane de tilleul*, prin *boire de la tisane de tilleul*, s'a putut ajunge la *boire du tilleul* și — *tisane* servind de tampon între cei doi termini — la *boire du thé*; cf. *thé d'Europe* = *véronique*, *thé de France* = *mélisse* și, în special: „orge“ (cf. *orge mondé*, germ. *Gerstentrank*), „menthe“. — Paralelele românești sânt interesante: *ceaiu de mintă*, *de teiu* se zice curent, în sens de „decoct, infuzie de mintă, de teiu“ (cf. provincialismul *herbateiu*, din ung. *herbatej*, după Lex Bud., *harbată*, din rut. *harbatá* = *herba thea*, după Dicț. Acad.), dar paralelismul nu merge până la a se zice: *beau teiu* s. *mintă* (cf. însă: *a bea o iarbă*, în „Herodot“, ed. Iorga, p. 260, cum și sensul etimol. al lui *otravă*).

Al doilea studiu e o notă complementară asupra numelor albinei. Ipoteza d-lui Dauzat, că în *mouche-ep* am aveă de a face cu un derivat hipocoristic, *mouchette*, îi atrage, din partea d-lui Gilliéron, una din acele șarje impetuoase, în care spiritul-i paradoxal și „frondeur“ se complăce, executând fără cruțare pe adversarul care „face cartografie insoțită de „legende filozofice“ drept geografie lingvistică și-l „asfixiază cu tămăie“ (p. 27 sq.). Dar aceste vivacități și amenități polemice nu sânt decât un fel de „coquelicots“ în holda aurie a expunerii învățatului francez, din care se pot culege la tot pasul atâtea lucruri nouă și interesante (așa, explicația fr. *mouche bénie* — nu: *bénite!* — „abeille“, ca o interpretare de etimologie populară, analogă cu sinon. *saint* = *essaim*; p. 44 sq.).

Mai puțin subiectiv, dar nu mai puțin instructiv, e ultimul articol din acest mic mănunchiu, urmărind să arate cum se poate aplană conflictul dintre etimologie și semantică: un *abellir* = *fossoyer* a fost, propriu-zis, creat supt influența lui *habiller*, „a găti, a pregăti“ (p. 47 sq.).

V. Bogrea.

Schader-Nehring, *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde*, vol. I-ii, fascicula 5: *Jagd-Cytisus* și vol. II, fasc. 1: *Lab-Nuss*, Berlin-Leipzig 1923.

După o dedicație lui Fr. Kluge, editorul adaugă o prefață, menită pentru întregul volum I-ii al lucrării, care se încheie cu această a 5-a fasciculă.

Pentru explicarea gr. κοράλλιον, κουράλιον din κόρη sau κόρη ἄλος, „Tochter des Meeres“ (s. v. *Koralle*, cf. însă Boisacq, ad v.), se putea cită analogia izbitoare a gr. μαργαρίτης, lat. *margarita*, explicat (de Peiser, Mitteil. d. Vorderasiat. Gesellschaft, 1900, 2, p. 29 sqq.) din babilon. *mâr galliti*, „Tochter des Meeres“ (cf. Weidner, in „Glotta“, 303, dar și Boisacq, s. v. μάργαρον; o suggestivă interpretare de etim. pop. a lat. *margarita* a dat, apoi, pe vgerm. *mari-grēoz*, lit.: „caillou de mer“). — Supt *Korb*, se puteau cită lat. *cisium*, din radicalul celtic *cirs-*, „tresser, tisser“ (Vendryès), și lat. *testa* = *texta* (după o ipoteză plauzibilă, re-luată în timpul din urmă; v. Walde, s. v.). — Rom. *așca* (tunului), „caisson“ (v. Dacoromania, II, 793), aparține, de sigur, ca și rus. *jaskă, askă*, „Kasten“ (cf. și Berneker, supt *ask*), din care derivă, la *Kiste* (p. 590); tot acolo ar avea loc și dr. *chichitã* (cf. Dacoromania, I. 262) care, față cu înțelesurile de „Behältnis, Kästchen, Truhe, Sarg“ ale corespondentului ngr. γλωσσόχομον (v. și *Byz.-neugr. Jahrb.* III (1922), p. 319) ar putea reprezenta un derivat din ngr. κοίτη, „couche, gîte“, κοιτίς, „berceau“. — La art. *Kirschbaum* și *Kornelkirschbaum* (cf. rom. *corn, cornu*), nu trebuie pierdută din vedere interesanta notiță a lui Alfred Götze din „Neue Jahrbücher für d. klass. Alterum“. XX (1917), p. 67 sq.: *Die Namen der Kirsche*. — Vsl. *trădu* n'are a face cu 'Aussatz' (p. 646), însemnarea lui fiind: „hémorrhoides“ (cf. vr. *trându*, dr. *trânji*); iar pentru *miselsuht*, cf. și prov. *mesel*, „lépreux“.

Pentru numele românești ale gr. γλυκύριζα (la Teofrast: Σκυδική ῥίζα), din care lat. *liquiritia*, germ. *Lakritze*, fr. *réglisse*, etc., v. Panțu, supt *lemn-dulce*. — Gr. περι λύχνων ἀφάς (art. *Licht*) își are echivalentul său latin: *accensis luminibus* și român: *în aprinsul lumânărilor*. — Rom. *leuștean* nu reprezintă direct pe lat. *levisticum* = *liguisticum* (+ *levis*) ca it. *levistico*, fr. *livèche* (supt „Liebstöckel“), ci printr'un intermediar oarecare (cf. Cihac, s. v.). — *Europaea*, nu „european“ (bis, art. *Linde*). — Pentru vg. *hluz* (p. 16), cf. și rom. *hlujan*, „strujan, cocean“, iar pentru vsl. *žrëbijj*, rus. *žerebej*, care aparține la mgerm. *kërben* și gr. γράφειν și se referă, deci, la bețișorul de sorți încrestat, cu răboj, comp. rom. *jirebie*, „sul de fire răsucite; fășie“ (din ung. *zseréb*, după Șăineanu). — Relativ la rus. *potnikü*, „Zimmermann“, propr.: „Flechter“, din vsl. *plotü*, „φραγγμός, sepes“ (p. 48), ca aluzie la împletitura păretelui (*paries vimine textus*), cf. totuși Giuglea, în DR. II, 355. — Interesantă e explicația alb. *mušk*, rom. *mușcoiu*, etc., ca 'mysisches Tier', 'der Myser' (p. 52). în legătură cu fragm.

35 din Anacreon: ἵπποθόρον δὲ Μυσοί — εὐρεῖν μῆξιν ὄνων πρὸς ἵππους (cf. G. Meyer, *Idg. Forsch.*, I, 322). — Dață fiind originea hreanului, din părțile Mării Negre, denumirea engl. *horse-radisch*, „Pferderettich“ (p. 55) e, foarte probabil, o simplă traducere a germ. *Mährerettich* = et. pop. din *Meerrettich*; poate și n. de fam. engl. *Meredith*, căruia Förster, în speciemenle de lexicon al n. pr. engl. din „Germanisch-romanische Monatschrift“ XI, 103, îi dă o explicație silită, să aibă aceeași origine. — Supt *Mohn* (p. 68 și urm.), adauge rom. *mac*, arom. *păpărună* (cf. *păpărudă*), *afion*. — În chestiunea *Mond-Monat* (p. 70), adauge fr. *lune de miel* = premier mois de mariage (după engl.?), „lună de miere“, apoi vr. *mesifă* (azi sporadic, la Moți: Frâncu, p. 102) și cele spuse de D. Caracostea în „Mitteilungen des rumänischen Instituts“ din Viena, I. — În legătură cu gestațiunea „normală“ de 10 luni (δέκατος μείς din Imnul către Hermes și οὐ πᾶσαι, sc. γυναῖκες, δέκα μῆνας ἐκτελέσασαι din Herodot, VI, 69), eră locul să se citeze faimosul *matris longa decem tulerunt fastidia menses* din Egloga virgiliană. — De ce: *calendae* (p. 76), când ortografia consacrată e *Kalendae*, nu numai în abreviațiuni (cum e cazul cu *castra*, *Caeso*, *calumnia*)? — Relativ la γυναῖκοκρατία, de reținut constatarea (p. 91), că, deși se afirmă despre Lycieni că se numeau după mamă (Λύκιοι... καλοῦνται μητρόθεν: Nicolaus din Damasc, *De moribus gentium*; cf. span. *Ramón y Cajal*, *Menéndez y Pidal*: se adauge și n. de familie al mamei), totuși inscripțiile lyciene abia dacă au vreun metroiminc (v. Sundwall, *Die einheimischen Namen der Lykier*, p. 257 sq.). — Corespondențul rom. al greco-arab. *καρυόφυλλον-qaranfil* nu e „carofil“ (p. 111), ci *garo(a)fă* (ca n. de fam. *Caramfil*) și, în cellalt sens, *cuișoare* (cf. *vâzdoagă* = *gvâzdoagă, „clou de girofle“, din sl. *gvozdŭ*, „clou“: Cihac, II, 451¹).

V. Bogrea.

VI. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni Rječnik* (= Contribuții la dicționarul juridico-istoric croat), Zagreb, 1908–1920.

Opera, neterminată încă, a învățatului croat merită să fie semnalată, oricât de târziu, pentru deosebita ei importanță și 'n ce privește lexicul românesc.

Agara, *Hagara* e, probabil, și baza rom. *Agarici* (de formațiune sârbească). — Pentru naționalitatea *Bunievăților* (p. 109), nu trebuie uitat cunoscutul doc. din 1700: „Catholicii *Valachi*, alias *Bunievecz*“ (cf. Bartal, *Gloss.*, p. 86). — Nomenclatura, dată supt *bajanie*, „fascinație“, pentru *Vještica* (p. 17), este extrem de interesantă și bogată (pentru *sanъ*, *asina*, *osina*, cf. dr.-dial. *sană* = *satană*, drac, după V. D. Moisiu [ins], însă și ngr.-dial. *σανάδα*, *σαναδάκι*, din *σαννάς* = *ἀγρία αἴξ*, la Hesychius: *Glotta*, XII, 148),

¹ Ceea ce înlătură ipoteza decalcului sârb. (DR II, 837); cf. și it. *chiodi* (*chiodelle*) *di garofano*.

ca și sinonimica noțiunii „corabie“ (supt *brod*, p. 102, unde turcismul *șaică*, se rapoartă la *saeta* = sagitta), „monetă“ (supt *pnenez*), „dare“ (supt *daca*)¹, etc. — Interesantă și nomenclatura lunilor după sărbători, pe o scară mult mai întinsă decât în românește (p. 668, supt *mjesec*). — Pentru *bulgarica* = *vulgarica* din *vulgaris* (p. 109), cf. acum și P. Cancel, *A propos de l'origine des Bugarștice*, în „Revue des Etudes Slaves“, I (1921), p. 237. — „Hoja, Lero, Dolerije“ (p. 589) e identic cu cunoscutul refren al colindelor noastre — Explicația topicului *Starea, Astarea* din gr. ἡ στερεὰ (γῆ) (p. 1368) ap irține d-lui N. Iorga (cf. Jireček, *Gesch. der Serben*, I) și *terre ferme* e, evident, corespondențul francez, iar nu „italian“ [*terra ferma*!], cum scrie autorul. — *Șpure*, „spurius, kopile“ (1430), are și un corespondent românesc: *șpuriu* (v. DR. II, 612).

V. Bogrea.

Traian Ichim, *Alecu Russo — Câteva date nouă cu privire la viața și familia lui*, — extras din „Viața Românească“ —, Iași, [1923]; 29 pp., 8 Lei.

Incepând cu „diata“ lui Iancu Rusul, tatăl scriitorului (testamentul mamei sale vitrege, Maria Rusu, născută Rozolimu, se dă, ca anexă, pp. 22—3, în tălmăcirea din grecește), meritosul registrator-paleograf al Arhivelor Statului din Iași, care a avut norocul să poată lucra supt îndrumările unui specialist de valoare d-lui Zotta, scoate la lumină o sumă de amănunte, menite să întregască biografia lui Alecu Russo. Deosebit de prețioase sânt spițele genealogice de la pp. 15 (a lui Rusul, vel-Stolnic, 1618) și 21 (descendenții lui Iancu Rusul din căsătoria cu Maria Rosolimo).

Numele de *Carp*, pe care d. Ichim îl semnalează la o linie din ascendența lui Alecu Russo ca nume de botez mai întâiu: „Toader *Carp*, fiul lui *Carp* Rusul“ (p. 16), e firesc ca atare: Mucenicul *Carp* (26 Oct.) și Apostolul *Carp* (8 Maiu) sânt patronii bine cunoscuți în calendarul ortodox, ca și *Policarp* (8. Febr.); un *Carp* Mălăiu, cântăreț într'o comună din jud. Cetatea-Albă, v. în rev. „Izvorașul“, IV (1923), p. 13. — *Zamfta* Hrisoverghi Monahia (p. 10) e, în schimb, un curios specimen onomastic: *Safta* (din *Elisaveta*) ori *Sanfte* („Blânda“)?

¹ Remarcăm în special pe *gorștina* = *gornica*, *gorno*, „jus montanum“ (pp. 182, 328), în care Skok a recunoscut originalul rom. *gorștină* (v. DR., III, 836), pentru a releva atestarea documentară: „*gorșcinu i desetinu* od vina“ (p. 328), perfect simetrică cu cea din doc. noastre, dar și faptul că, la Chalcocondylas (ed. Bonn, p. 439, 9), întâlnim mențiunea *voștinet*: τὴν δεκάτην [= dijmă, desetină] καὶ παρὰ τὸν φόρον, βοστίαν οὕτω καλουμένην, etc., — evocând, pe lângă *kamen ot voscu* (Bogdan, *Doc. lui Ștefan*, I, 333), și pe cr. *vojščina*, „hostilitium“ (Mažuranić, 183), care, împreună cu byz. ξένιον, „taxa pe oi (10%), impusă de Bizanț Istrienilor“ (*Revue des Etudes Grecques*, XXXIV, 41), dă oarecare consistență vechii explicații din *goșt*, „hospes“ (Cihac, II, 126).

Instructivă, lista cărților din biblioteca lui Russo (p. 27 și urm.), dintre care nu lipsește „Istoria pentru începutul Românilor“ a lui Petru Maior („Ham“, autorul celor 4 tomuri de Istorie turcească, e, firește, Hammer).

Relativ la cariera de judecător a scriitorului nostru la „presudstvie“ (p. 8; supt forma *presùsie*, „tribunal“, arhaismul a mai putut fi cules de un glosator în rev. „Ion Creangă“ din 1915, p. 251), documentele tipărite de d. I. (p. 23 și urm.) se pot spori, între altele, cu următorul act, emanat de la Marele-Logofăt al Dreptății și cavalier [Ștefan] Catargi, supt no. 153 din 12 Iunie 1843, către Mihail Cuciureanu (hârtiile Trib. Suceava, pach. 182, no. 9, copiat la Arhivele Statului din Capitală de d. G. T.-Kirileanu, care a avut bunătațea a mi-l comunica): „În urmarea propunerilor dum-le cuprinsă în raportul de la 10 a următoarei luni, că având în privire neîndemănarea *Elenului* aflător la giudecătoria Ținutului Niamț, dum-lui Alecu Rusu, a trece în asămine îndatorire la giudecătoria ținutului Sucevii în locul ovoluitului Pitar Tudorachi Codrianu, pentru a ocupă dum-ta postul său, după domnescul decret de la 22 Maiu ce ți s'au dat supt no. 98, priimești a fi dum-ta a fi (*sic*) la acel ținut al Sucevii, în prilejul trecerii Pré-înnălțatului Domn pe aice și a ființii gios-iscălitului, spre reveduire acestei giudecătoriai, docladarisindu-se această împregiurare, au încuviințat a rămâne numitul *Elen Rusu* tot la acest ținut al Niamțului, unde să și afiă, și dum-ta a trece la ținutul acela a Sucevii...“

Documentul, redactat în limba de cancelarie a timpului (*următoarei* = curente, *docladarisesc* = refer, *ovoluit* = pus în disponibilitate, *reveduire* = revizie, inspecție), se referă la un episod binecunoscut din viața lui A. Russo: în necrologul lui Mihail Cuciureanu din „România Literară“ (v. *Scrierile lui A. Russo*, ed. Haneș, p. 151; cf. Bogdan-Duică, p. 177), A[lecu] R[usso], lăudând pe defunct pentru refuzul de a lua locul „unui tânăr cu asemine prințipii și amic al său“ la tribunalul de Neamț, destăinuește că *el* e „acel amic pentru care nu au primit“ Cuciureanu „funcțiile judecătorești la Piatra“. — De remarcat naționalitatea „elenă“ ce se atribuie, în acest document, lui Russo.

Același pachet, excerptat de d. Kirileanu, cuprinde, apoi, ca no. 19, un fragment din „Piatra-teiului“, iar ca no. 22 (tipăritură), o listă de subscripție la o scriere a lui Alecu Russo, pe care n'o vedem pomenită în monografia d-lui Haneș, în următorul cuprins:

„Souscription aux *Moeurs Moldaves* par A. Rousso. Un beau volume in 8°. Cet ouvrage paraîtra à Jassy, au bureau de la feuille communale¹. Le prix de souscription est d'un demi-ducats.

¹ Vestita „Cantoră“ (comptoir) a „Foi Sătești“.

Noms des souscripteurs:	Nombre des exemplaires:
Georges Razo [cu litere latine]	quatre — payé
. . . . . Donitsch	deux — payé
S. Canano [cu litere latine]	quatre — payé
Le Dr.	deux — payé.

V. Bogrea.

Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău 1923, II + 344 pp., 60 Lei.

Cartea e o reluare pe larg, în românește și'n formă populară, a comunicării făcute de autor, în 1919, la Academia Română, asupra „continuității române în Basarabia“ (tipărită în Buletinul francez al Secției istorice pe 1920). Ea urmărește, ca atare, viața sufletească a românimii basarabene, începând cu anul răpirii (1812) și sfârșind cu anii desrobirii: tipărituri bisericești, datorite în primul rând inițiativei Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni (p. 36 sqq.), cărțile didactice (de la Bucoavna din 1814 până la Abecedarul pâr. Gurie, p. 77 sqq.), limba românească în biserică și'n școala basarabeană (cap. IV și V), teatrul românesc în Basarabia (p. 184 sqq.), scriitorii basarabeni (p. 342; pentru Mateevici, v. și duioasa biografie, de poetul Buzdugan, în „Cugetul Românesc“ din 1922) vin, logic și cronologic, unele după altele. Ultimele două capitole tratează despre periodicele românești și despre studiile rusești asupra istoriei și culturii Românilor (pp. 285—329). Se dau și ilustrații, în mare parte fac-simile de titluri ale publicațiilor mai rare.

Spiritul lucrării e obiectiv și onest.

Ca observații mărunte, notăm că poezia socială „Ciocoiul“ din Alecsandri, imitată de Gh. Păun (p. 246), se întâlnește într'o variantă populară în monografia d-lui Moceanu asupra satului Stăniilești („Stădinești“, pe Prut). În ce privește imitația faimosului cântec al lui Napoleon (p. 249), al lui „Bunăparte nu-i departe, vine și ne dă dreptate“, cum sună unele variante, diferite de acelea din categoria pomenită (*l. c.*), din care face parte și varianta Alexici, adăugim că în „Sămănătorul“ se găsesc, publicate de V. Cosmovici, interesante amintiri populare basarabene despre Napoleon, despre care aflăm în rev. „Ion Creangă“ [1909], p. 120, tradiția populară, că „îi mai zicea și *Poleavu* [=Na-pol- + Poleah?]“ și că „pe vremea lui a avut odată Rusul bătaie cu *Henghiru* [=Vengherul, Hoangherul, Boanghenul, „Ungurul“], care-i cam un neam cu Ungurii de dincolo“. — Nu *preot* (p. 258), ci *preut* (rimând cu *Reut*). — Nu se zice: „îndrăgostit în viața simplă“ (p. 260), ci *de*. — P. 262: versul prim trebuie scris: 'Ce [= zice] frunză verde viorică. — *Scatină* („Să mă fac eu porcotină și de-a Rusului *scatină*“, p. 256) e un interesant rusism: *skotina* „dobitoc“ (cf. *gadina*), cum

se și explică puțin mai jos („Rușii dau *scatina* nume Cari-î *dobitoc* în lume“). — „O brâncă“ (p. 247: „Vârâi [=vâră-i] mâna supt o brâncă Și scoate un biciu rotund“) e o etimologie populară cu *brâncă* („mână, labă“) din *oblânc* (la sea). — De însemnat: *moscălării* (p. 304) = armată, serviciu militar(?) și *steaguri traure* (negre, semnul plângerii) (p. 305) = *Trauerfahnen*.

V. Bogrea.

Leca Morariu: 1. *A contenî*; 2. *Nu vă lăudareți, nu dormireți* (în ziarul „Glasul Bucovinei“, Cernăuți, an. VI, n-le 1347 și 1355—6).

În cea dintâiu „foiță“, d. M. mobilizează argumentele și probele ce ar milita contra derivării din *cunctinare și pentru *continere*. Ele se pot înmulți: chiar *conținut* = cumpătat din Miron Costin se poate subsuma ideii de „reținut, abstinent“ (cf. *contentus*), iar *continății* = palate, din Frâncu-Candrea (*Moșii*, p. 277) ar fi încă un argument, dacă explicația d-lui Philippide: „încăperi“, deci: „care conțin, cuprind“ (*ZRPh.*, 1907, p. 306), e justă (cf. însă ideea de „mora“, „cunctatio“, „mansio“ din fr. *demeure*, *maison*, etc.). Dar, admitând chiar că cuvântul s'ar fi putut rupe, emancipă de *țin*, spre a nu deveni *cuțin, pentru probabilitatea derivării din *cunctinare vorbește o întreagă familie de sinonime latine, păstrate în românește: *întârziă*, *pregetă* (*pigritari*), (*a*)*pesti* (= [*ap*]pensitare, după G. Pascu)¹, etc.

Celelalte două foiletoane, consecutive, sânt consacrate inventoriei și explicării interesantelor forme arhaice de imperativ

¹ *Etimologii românești*, p. 37. — Câteva exemple (Pascu nu dă nici unul): *pesti* = zăbovi, întârziă, *χρονοτροβείν, ἀργεῖν*, moram facere, cessare (Cod. Vor., ed. Sbiera, p. 225); — *pesti* = întârziă (P. Sch., ed. Candrea, II, p. 453); — „au *pestit*, de s'au zăbăvit“ (N. Iorga, *Câteva documente de cea mai veche l. românească*, în „An. Ac. Rom.“, 1906, p. 110); — *pesti* (Herodot, trad. vr., ed. Iorga, pp. 252, 292, 308); — *apesti* (N. Docan, *O poveste... despre domnia lui Mavrogheni*, în „An. Ac. Rom.“ 1911, p. 450, adăugind, din Dionisie Ecclesiarhul: „fără *apestire*“ = fără preget, fără șovăială); — „a *apesti*, a mai amână cuiva o datorie“ (Codin, *O seamă de cuvinte*, p. 6). — Mai expresive de cât toate ni se par însă exemplele din Pravila munteană (apud Longinescu-Patroget, *Pravila Moldovei*), unde *apestesc* apare, atât în înțelesul de „întârziu“ (p. 355), cât și'n acela de „deliberez, (pre)meditez“: „uciderea *apestitoare*“ se opune acolo celei „grabnice“, precum în redacțiunea moldovenească i se opune „uciderea *vajnică*“, coresponzând cu distincția între „homicidium simplex“ și „homicidium *delliberatum*“ din Farinaccius (p. 84; cf. *delliberata morte*, la Horațiu, *Carmina*, I, 37, 30): sensurile de „păsuire, îngăduire, amânare“ și „(pre)meditare“, „voie veghiată“ ale ml. *appensamentum* („dies *appensamenti* concedi dicitur litigator, quando cum eo differitur vadimonium“ și „attentio, meditatio“, la Ducange) sânt, deopotrivă, acolo, ca și acela de „consulto, dedita opera“ al it. *appensato*, (*ibid.*), fr. *de propos délibéré* și, mai cu seamă, *guet-apens*, despre care v. pe larg Gaston Paris, *Mélanges linguistiques*, I, p. 560). — Altfel (din *peste*), Philippide. I. c., p. 292. [Cf. și alb. *peštet, pštet, meštet*, „mă reazăm“ *festetem* „mă opresc, stau“, *peštēt* „refugi, azil“, la G. Meyer, EWA. 277. S. P.]

pl. negativ, ale căror supraviețuiri dialectele se notează cu grijă și a căror explicare „din conjunctivul imperfect latin *non [=ne] laudaretis, non [=ne] dormiretis* se opune. cu drept cuvânt, afirmării d-lui Meyer-Lübke, că acest imperfect al conjunctivului nu s'ar fi păstrat decât în logodoreză.

Dar ideea, că forma românească reprezintă un imperfect al conjunctivului latin, fusese emisă, înaintea d-lui Morariu, de G. Mohl: „Pour le dire en passant, nous ne serions pas éloigné de croire qu'une trace du vieil imparfait [du subjonctif] vulgaire se cache également dans les formules impératives du vieux français: *ne dire, ne changier* pourraient bien être les imparfaits latins *ne dicere(s), ne cambiare(s)*, pour *ne dicas*, etc., cristallisés et confondus avec l'infinitif. L'accord avec l'italien qui, encore aujourd'hui, est resté fidèle à cette forme: *non dimenticare, non partire, non avvezzarsi*, etc., indique tout au moins une origine assez ancienne. Le roumain enfin me paraît tout à fait probant: *laudă*, mais *nu lăudă*, v. roum. *nu lăudari (sic)*, plur. *nu lăudareți*“ (*Introduction à la chronologie du latin vulgaire*, p. 240; cf. n. 2). Prin aceasta, însă, și eroarea d-lui Meyer-Lübke eră — implicit — deja rectificată.

Adăugim că forme ca *a se vedeà* (în citate) și *a se slăbi*, etc. (în limba cafenelelor și mahalalelor, satirizată de Caragiale) sânt copii, „calcuri“ recente (cf. *voir* = voyez, etc.). — Forma arhaică autentică: *nu vă mirareți*, și în „Codicele de la Cohalm“ al d-șoarei Simionescu, în „Arhiva“ din Iași, 1921, p. 31.

P.S. — Într'o nouă serie de patru foiletoane, ale aceluiași ziar (n-le 1373—4, 1376—7) sub titlul: „Se me și eu *înfruptaru*, nu *flământzire* acmu“, d. M. se ocupă, pe baza unei largi documentări, de aceste interesante relicvii ale conjunctivului perfect latinesc. — Remarcăm, în însuși textul autorului, forma genitivă: „*duor* forme“, în loc de: „a două forme“ (cf. *amândurór, ambelor*).

V. Bogrea.

Leca Morariu, *Războiul Troadei după codicele Const. Popovici (1796)*, Cernăuți 1924, pp. 107, L. 30.

Avem deci, tipărit în întregime, un text românesc al celebrului roman.

Ceea ce a făcut însă autorul, e mai mult ca o simplă ediție critică: fragmentul, completat cu versiunea germană a d-lui Gaster, încadrat între o limpede introducere asupra locului său în literatură noastră (originalul eră sârbesc) și un studiu sintetic asupra limbii și stilului său, e întovărășit de toate adnotațiile necesare.

O trimitere la N. Iorga, *Faze sufletești și cărți reprezentative la Român*, p. 30, pentru excerptele din mss. Ac. Rom., ar fi fost de dorit; iar, în ce privește paralelele occidentale ale

„Sandipei“, — pe care acest codice miscelaneu îl cuprinde, poate, în „cea mai veche redacțiune românească, aproape completă“ (p. 22), — se pot găsi foarte instructive date în Comparetti, *Virgilio nel medio evo*, I, p. 308 sqq.

Referitor la note, observăm că *mezaftra*, *Mizivtra*, „țara“ sau „cetatea“ lui Menelau (p. 42), e *Mistra*, *Misit(h)ra*, numele medieval al Spartei, resp. al orașului nou-înființat lângă ruinele ei; că „Kinovic“ (p. 43) e o greșeală în loc de *kinovie*, *chinovie*, „mănăstire de călugări, ducând viața în comun, obște jitie“ (ngr. *κοινὸβίος*, *κοινὸβίαι*); că *a se supune* (p. 62) are, de fapt, și la Ureche (ed. Giurescu, p. 299) sensul de „a se postă, așeză, pune supt“, adică „a se piti. pitulă, tupilă, ascunde“, cerut de context, și că, despre *hiula calului* (p. 53), se puteau găsi explicații, în legătură chiar cu locul respectiv (citată după Iorga, *o. c.*), în acest buletin, I, pp. 258, 557.

V. Bogrea,

Arhivele Olteniei, publicație trimestrială sub direcțiunea d-lor dr. Laugier și Fortunescu, I (1922), n-le 1—4: II, 5 și 6; III, 12.

O prețioasă revistă cu caracter regional; cu atât mai meri- toasă, cu cât va ști să-și păstreze mai bine acest caracter.

Gurbanele Rudarilor (p. 35) sânt, fără îndoială, un reflex al *curban-bairamului* turcesc, despre care vorbește și Șăineanu, în „Infl. orientală“, II¹; iar forma *gurban* e cunoscută și din alte izvoare (v. de ex: Dicț. Acad., *ad voc.*, și C. N. Mateescu. *Balade* [din Argeș], p. 89: *gurban*, „ospăț“). Dar Rudarii sânt, ca origine, tot atât de puțin Români, cât și Caravlahii d-lui Filipescu.

Bine-venite, informațiile d-lui Ciocazan, el însuși un prieten al marelui Hasdeu, despre *Gheorghe Chițu*; eră o nobilă datorie de pietate a se da reliefului cunoscut acestei glorii uitate a Olteniei, despre care atâția nu vor fi știind mai mult decât anecdota picantă, cu întreruperea lui Bobeică, din „Portrete și tipuri parlamentare“ de Panu.

Bizară, existența, la Craiova, acum câteva decenii, a unei „Societăți de sinucigași“ (p. 67): cine ar fi bănuit acest simpton de alexandrinism (*συναποθνήσκοντες*, *commorientes*, formau la Alexandria o cunoscută „Academie“; cf. și Higesias *ὁ πεισιδάνατος*, din același oraș, despre care v. Diels. *Der antitke Pessimismus*, p. 24 sq.) într'un viguros oraș oltean?

„Oltenia după harta din del Chiaro“ (p. 149) e o folosi- toare contribuție a d-lui T. Bulat. Dar *Petrocian* se identifică, evident, cu *Petroșani*; *Stasorel*, *Lugrești* și *Batoz* cu *Stejărel*, *Logrești* și *Batoși*, iar „la stricata“ (strada) trebuiă scris: *lastrica- cata*, „pavată“ (cf. germ *Pflaster*, din care prin săsește s. ungurește. rom.-dial. *floaster*. „pavaj“, în rev. „Ion Creangă“, II, 219). Pentru *Podbania* („Supt-Baie“, sc. mină), cf. și n. de fam. *Podbăniceanul* (Ștefulescu, *Ist. Târgu-Jiului*, p. 480): din *Podbanita*.

În aceeași ordine, relevăm și studiul de toponimie doljană al d-lui C. Gerotă (p. 351). Nu se poate spune însă că topon. *Căciulata* e format „cu sufixul *lat (sic)* pentru masc. și *lată* pentru feminin (*sic*)“, fiindcă sufixul în chestie e *-at*, iar *-l-* aparține radicalului *căciulă*. Nu se scrie: Miclosics, ci: Miklosich, și titlul lucrărilor acestuia sună: „Die sl. El. im Rumunischen“, „Beitr. z. Lautl. d. rumun. Dialekte“. Numele topic *Bârza* nu are a face cu *barza*, ci este fem. lui *Bârzu*, din radicalul *bârz-* (cf. *bârzoiu*, etc.); *Albești* nu se raportează la culoare, în același sens ca *Balta-Verde*, cu care e pus la un loc, fiind un derivat din *Alba*, cum se și spune, câteva rânduri mai sus Apoi, n. de sat *Romanești* nu poate fi considerat ca o numire „după naționalitate“ (cum ar fi *Românești*), deoarece baza lui e n. de familie și de botez *Roman*. În sfârșit, a spune că *Maglavit* înseamnă slavonește: „multe vite“, când numele corespunde exact sârb. *maglovit*, „neguros“ (cf. lacul), e o scăpare din vedere foarte regretabilă, întocmai ca și a scrie: „multe cuvinte slave traduc în *totdeauna* un apelativ“.

No. 5 din an. II aduce dovada documentară că D. Amaneră „Rumân Coțovlah“ (p. 10), dar și un mic articol despre Cumanii, în care se citează „studiul original“ (?!) despre Iași al d-lui V. Cocuz (p. 19). Urmează „cinci scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu“ (p. 27) și un întreg șir de documente, așijderea inedite (p. 29 qq.), în care e vorba de „oameni buni și bătrâni“, de „nește călugări sârabi“ (*sic*), de „oi de sulgiu“ și de „oe sacă“ (p. 30), de un „rumân“, anume *Opriș Mărcioiul* (p. 31), care ar putea fi eponimul cunoscutului *Drum al Marcopriciului* (= Marco Oprici?) din Mehedinți (v. legenda lui, în Codin, *Legende, tradiții și amintiri istorice*, p. 62), de „moașa [= mătușa] Neaga a lui Udrițe [= Udriște]“ (p. 32), și „jupân *Coandă*“ [ngr.], care, după editor, ar fi *Coadă* (p. 33), de „munci“ (?) și „buciumi“ de viță (p. 34), de „boieri împrejureni“ (p. 37), de „lonaike“ (p. 46; cf. *tătăine*, în no. 6, p. 126, cum și *veiche*, p. 130; — n. de fam. *Romadă*, de la aceeași pagină, cu tot aspectul său grecesc, pare a fi mai curând = *Gromadă, Grămadă*).

Scaufer = Scauneni (p. 99) e încă un exemplu de toponimic în *-ar*: *Scăuțeri* = *Scăuțeni*. (cf. însă și *scăunar*¹). — Porecla negustorului craiovean Hristea *Belivacă* (p. 120), care erăși a unui vestit hoț de pe timpuri (cf. și *Belibou*, etc.), e deosebit de interesantă prin motivarea-i expresă: la „zalhanaua Belivacă“ se tăiau, de fapt, oi și alte vite. — De notat balada „Vintilă-Vodă“ din Bănat (p. 130), unde „Vintilă e nume de bațjocură“ (p. 129) — Apelativul *cumpănaș*, „cumpanist“, „membru în compania negustorească“ (p. 141, unde și: „starostea cumpănașilor“) e la baza cunoscutului n. de familie *Cumpănașu*, iar pentru toponimicul gorjan *Rușchiu* (p. 146, repetat; cf. însă și *Rușchia*, iar la p. precedentă: „hotaru *Rușcăi*“), avem apelativul *rușchiu*, despre care v. Pușcariu, DR.,

¹ Săsismul *Drestayrul* (DR., III, 496) = Drăstarul.

III, 680. — Pentru *la îndetele* = la îndemână (p. 141), v. DR., I, 233 și u. — *A izbrăni o pricină* (p. 141) e un termen slav cunoscut pentru „a alege, a hotărî, a decide“ (cf. și p. 145). — *Andipricon* (p. 150) e transcripția ngr. ἀντιπρῖκον, ἀντιπρῖκῖον, „avere, dotă parafernală“: e vorba, în adevăr, de o despăgubire pentru „lipsurile de zestre ce i-a cheltuit-o“ [soției sale] semnatarul actului.

V. Bogrea.

C. Bobulescu, *Lăutarii noștri — din trecutul lor — schiță istorică* . . ., București, 1922.

Harnicul cercetător al scripturilor bătrâne care e păr. C. Bobulescu ne dă, în această cărticică, o prețioasă icoană a vieții muzicale, „lăutărești“, din trecutul nostru. E o lucrare simpatică și solidă.

Ne vom mărgini a face unele observații „filologice“.

Sinonimica românească relativă la *lăutar* (p. 11) e mult mai bogată și, de sigur, destul de interesantă pentru a fi meritat atenția autorului, cf. p. 444 din acest volum. — Pentru turcismele *cheman*, *chiemani*, *sinekeman*, „vioară cu două, cu patru coarde“ (pp. 31—3), e de comparat mr. *chimanigi*, „viorist“ (Dalametra); cf. și mr. *zancracută* (ibid.). — *Cinghiresă*, *cinghereasă*, „danseuse (nu: danceuse), jouseuse de harpe“ (p. 22), care „glăsuia cu cinghii“, e și el un turcism; cf. însă ung. *cseng*, „schellen“, și rom. dial. *cingătău*, „clopoțel“ (*Graiul nostru*, II, 211) = ung. *csengetyü*, „Klingel. Schelle“, etc. — *Haburi* („cu jocuri și haburi“, p. 180) e pl. cunoscutului *habă*, „hopșă, furcârme, șezătoare“ (v. Dicț. Acad.). — *Vandraburul* (p. 169) e, cu fonetism neogrec, *Brandaburul*, *Brandaburul*, din același nume geografic cu *bandrabură*, „cartofă“, iar *Raiții* (p. 89) nu sânt „Unguri“, ci *Rați*, „Sârbi“ (cf. și *Raitzenstein*).

V. Bogrea.

N. Cartoian, *Alexandria în literatura românească — Noul (sic) contribuții (studiu și text)* —, București, 1922.

Avem acum noua ediție a monografiei d-lui C., în vederea căreia făceam recensia din vol. I-ii al publicației de față (p. 453 sqq.).

Multe din îndreptările și întregirile propuse de noi acolo, le observase, de sigur anterior, autorul însuși, așa încât citarea recensiei nu mai avea rațiune. Atât mai bine! E semn că ele erau juste. . .

Ediția e, însă, de fapt, o carte nouă. O carte superioară celei dintâi prin atâtea adaosuri: indicele comparativ al numerelor proprii din redacțiunile românești, sârbească și neogreacă (pp. 8—13); amănunțitul studiu asupra limbii textului (p. 35 sqq.), textul însuși al versiunii din „Codex Neogoianus“ *in extenso* (pp. 82—118), indicele lexical (pp. 119—22).

Este, totuși, și o scădere, pe care o regretăm, față de ed. I-a: capitolul (V), despre reflexele cărturărești și populare ale „Alexandriei“, a fost lăsat afară, în loc să fi fost prelucrat și sporit, cum ne așteptam.

În amănunte, observăm următoarele:

Atât cronica latinească a lui Ioan de Küküllö, care vorbește de „princeps *Athlamos*“, și „fântâna lui Greceanu“, care pomenește de „Alexandru-Vodă“ (Basarab), ca biruitor al lui *Atlam*, Sultanul tătaresc“ (cf. *Letopisețele Țării-Românești*, ed. St. Nicolaescu, din „Rev. p. ist. arh. și fil.“, an. XI [1910], p. 107), în numele Craiului ocupat la „Vășișgrad“ (Vișegrad), fusese semnalate de mult de Hasdeu (*Negru-Vodă*, p. CXCIV și urm.). Dar legătura acestui personaj cu *Atlamiș* din „Alexandrie“ (Cartojan, p. 9, nota 1) nu știm să fi fost făcută înainte de notița noastră din „Revista Istorică“, VI, p. 183. Putem adăogi acum că, după credința noastră, ceea ce a contribuit la inserarea epizodului în chestie, sau mai bine, la adaptarea unui răsunător eveniment istoric la epizodul corespunzător din „Alexandrie“, a fost însăși omonimia învingătorului Tătarilor cu eroul macedonean, — un motiv mai mult pentru a-l preferi pe *Alexandru* (Basarab) al nostru lui Latzkofi Endre al istoricilor maghiari.

Pentru *Dardauș*, voivodul (de ce l-a omis d. C.?), la Novaković: *Dandarūša, Dardanūš* (v. DR., I, 456 și Analele Dobrogei, III, 5, nota 4), ar fi de amintit, poate, și ung. *dandáros*, „der Fahnenträger“ (de la *dandár*, „die Schaar, Fahne, Brigade“).

Un reflex al lui *psoglav*, „căpcân“ (p. 16), se găsește în meglenă: *foġlav* „balaur“ (Papahagi, *Meglenu-Românii*, II, 126); cf. grecismul *dracontopod*, „adică cu picioare de smeu [=șarpe, bălaur]“, într'un Hronograf din 1731, al lui Gavril Diacul (ms. Ac. Rom., no. 3456).

Dachiani, „Daci“ (p. 23), amintește intrucâtva, ca formă, pe: „Caloienie, lene, trup de *Daciene*“ (Șezătoarea, XXX, 169), a cărei autenticitate e, însă, dubioasă și a cărei legătură cu *Dicienii* s. *Decienii* din Dobrogea e mai indicată. De asemenea, în ce privește legenda „Rusului din țara leșească, lascuți“, că la „lascanii“ (Ițcanii) săi „*Dachieni* au lăcuit“ (p. 24), se poate cită, cu titlu de curiozitate, tradiția populară bucovineană din Marian (*Tradiții poporane din Bucovina*, p. 5), după care „atunci când a venit Traian cu oaste asupra Dacilor, de i-a supus, i-a aflat aici răspândiți peste tot Carpații Bucovinei, pe care dintru nceput îl numeau în limba lor *Ufa*, iar mai pe urmă *Balaufa*“ (aluzie la *Uzi* și *Pălăuzi* [= Pecenegi]?).

Felicare = felicem reddere, „a ferică“ (p. 50), e atestat (v. Du Cange). Nu *blām*, ci *blem*, și nu „formă de imperativ“, ci de conjunctiv (adhortativ), deși fără „să“, e reflexul vr. al lat. *ambulemus* (p. 63), păstrat cu și mai mare fidelitate într'un ms.

din Așchilău-Cluj, aflător în Biblioteca Academiei Române (no. 4151, fol. 321 v): *ia îmblem!*

Putem furnisa d-lui C. și alte exemple pentru *pil* (p. 66): „elefantul, adecă *pilul*“ (Exaïmeron din 1782, ms. Ac. 3094, f. 234 v; cf. ms. no. 3821, an. 1620, f. 45, după excerptele d-lui Kirileanu).

Că originalul „Paliei de la Orăștie“ e Biblia ungurească a lui Heltai (nu: Heltey, cum scrie d. C., p. 78), a arătat, înainte de d. Mario Roques (1913), la noi, d. Iosif Popovici (în „Analele Academiei Române“ pe 1911, p. 526 și urm.); cf. totuși „Annuaire de l'École Pratique des Hautes-Études“ pe 1908—9, p. 75. unde se anunță ca tipărită partea întâia din „Palia de la Orăștie“, cuprinzând și „la reproduction du texte sur lequel a été faite cette traduction roumaine“.

Greșeli de tipar sânt, relativ, puține (între ele, și „apoiu“, p. 24; de ce scrie, însă, d. C. consecvent: „femenin“, în loc de: feminin?).

Textul însuși al manuscriptului „Neagoean“ e foarte îngrijit editat. Totuși, punctuația lasă uneori de dorit. La p. 88, trebuie: „o blajene Evante, toate-m spuseși bune și dulce; spune-mi: voi în ce Dumnezeu credeți?“ — Cele două puncte din rândul 4, p. 94, trebuie să treacă după „buni“; semnul citării din rând. 4 al p. 96 trebuie dat îndărăt cu o propoziție; iar la p. 106, r. 28, trebuie îndreptat: „d' ar ști“ (= d'ar ști, de-ar ști). — Lacuna de la p. 86 se poate suplini ușor: și < prinseră foar > te mulți raci.

O mențiune, la cuvintele neobișnuite sau în indicele lexical, se cădea, de sigur, și lui *crez*, întrebuițat quasi-adverbial, ca și'n Ureche (pp. 83, 98, 107, cu adnotația). — *Dumări* (p. 120) e: *dumeri*, „desluși, explică“. — Din *asmetitū*, *amestitu proasachitu* (p. 61), anume versiuni ale „Alexandrei“ au făcut, prin etimologie populară: *amestecuri* (ed. Ciurcu, p. 96); cf. și ngr. ἀσβεστης, „var nestins“, lit.: „necombustibil“, din care și nr. *azvesti*, „var“. — De reținut, în special, pasagiul cu *timpinare* (p. 113), ca unul din cele mai concludente exemple în sprijinul derivării din *tympanare: „Și deaderă în *tâmpene* și în surle și în trâmbițe:.. cum n'au fostu de cându e lume, nici va fi lume necaire *timpinare* mare ca acee“.

Înainte de a stârși, ne întrebăm dacă *Lescrătini* (ibid.) nu sânt o stâlcire din Θαλασσοκρατοῦντες, și observăm, în ce privește *Goții-Magoții* (cf. Analele Dobrogei, l. c., cum și Μαγῶται, „lapheti filii posteri“, din Zonaras, sau it. *goga-magoga*, „paesi lontanissimi“), că o credință populară, răspândită prin unele părți ale Transilvaniei și asemănătoare cu cea publicată în rev. „Șezătoarea“ din Mart—April 1922 (p. 115), vorbește de doi jidovi sau căpcâni cari rod la un zid și cer de la Dumnezeu „Pasti în Maiu și Crăciun la Săn-Mihaiu“ — ceea ce, când se va întâmplă, va

însemnă „pieirea lumii“. — De „Magog, care se tâlcuiește: ‘negru, trăind subț cort’. . și din care au ieșit neamul *Sciților* sau *Tătarii* toți“, vorbesc, precum se știe, și cronicarii noștri (v. Kogălniceanu², I, 50), după cunoscutele repertorii de erudiție umanistă: „Habemus ex Iosepho Flavio, quod *Magogae, Magogi* filii ac nepotes, se ipsos vocaverint *Scythas* . . . Est autem *Magog* idem quod ‘de tecto’, uti iam observavit S. Hieronymus“ (Jos. Inn. Desericus, *De initis ac majoribus Hungarorum liber* III, Buda 1753, p. 28).

Asupra *Nagomudrilor*, în care s’ar fi putut amestecă și realitatea istorică mai târzie a Adamiților, v. acum și comunicarea d-lui Wilcken la Acad. din Berlin (*Alexander und die ind. Gymnosophisten*), în legătură cu un papyrus nou-descoperit.

Despre *l’ascension d’Alexandre*, un frumos studiu al d-lui G. Millet, în „Revue d’art oriental et d’archéologie“, IV (1923), p. 85 sqq.

V. Bogrea.

C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru, I: Comuna Corbi și locuitorii săi*, Câmpulung 1922, CXXXIV + 172 pp., 45 L.

Academia Română a premiat pe dreptate acest nou volum, pe care vechiul și prețuitul adunător de materiale lexice și folclorice din Muscel îl dă la lumină. O idee despre importanța acestei îndoițe monografii (câci paginile numerotate cu cifre romane cuprind o schiță monografică a întregului județ, care precede monografia comunală) își va putea face cineva și după rândurile ce urmează.

Acel „Silade Mihaiu“, pomenit, împreună cu „Zecman-Craiu“ (Sigismund, Zsigmond), la p. XX, constituie dovada peremptorie că identificarea lui „Domn Sâla-Miai“ (*Dacoromania*, II, 429, n. 2) cu *Szilágyi Mihály*, cumnatul lui Hunyadi și aliatul lui Gheorghe Brancovici (N. Iorga. *Rev. Ist.* IX, 39; cf. id., *ibid.*, X, 112), e justă, întocmai precum identificarea lui „Marcoș-Pașa“ cu *Malcoiu-Oglu*, comandantul la Dunărea-de-jos în veac. al XV-lea (*ibid.*) se confirmă, așa-zicând filologic, prin forma intermediară *Marcoci-Pașa*, ce apare în varianta „Cântecul Gerului“ (Codin, *Ingerul Românului*, 326) și’n dictonul despre „geru lu *Marcoci*“ (*ibid.* 394). — Și relativ la *Dalimoș* (p. LXVIII) se poate compara, pe lângă ung. *Almos* și: *Al Imos* = *ál imos*, „cel murdar“ (Bucută, *Românii din Vidin și Timoc*, 120, 131): o etimologie populară! — Relevată trebuie apariția legendarului precursor al lui Negru-Vodă și ctitor al bisericii din Sghiab, *Harabò-Vodă* (p. 7), poate *Haropov* (*Arabov*)-*Vodă* (de la *Harap*, *Arab* = negru), ori *Basarabov-Vodă*, ori încă *Hrabor* (*hărabor*)-*Vodă* = *Voevod*, „belli dux“ (din *hrabor*, *hărabor*, „viteaz, războinic“), cum și balada „Copil Roman“ s. „Românaș“ (p. 41), care se găsește și’n col. bănățeană a d-lui Cătană: „Constantin și Român.“

(p. 165¹). — Refrenul de colind de la pag. 74: „D'ale lui Domn, d'ale lui“, plâsmuit ca replică la întrebarea = „D'ale cui sânt este case?“, e încă o dovadă de probabilitatea etimologiei *hal-leluiah* (cf. DR. I, 465): „D'ale lui Domn“ = *D'alelui/a*). *Doamne*, răstălmăcit prin et. pop. — Pentru *Movilele Jidovilor* (p. 40), cf. și *sepolturas di paladinos*, numele sard pentru *it tombe dei giganti* (Bottiglioni, *Leggende e tradizioni di Sardegna*, p. 10). — Obiceiul „cununilor“ de merișor, la nunți (pp 86, 93), explică denumirea de *cununiță*, ce se dă acestei plante la Panțu (p. 255), împreună cu acelea de *foiofoi*, *fonchiu*, *saschiu*, care ar lămuri și pe *foiachiu*, neconsemnat în Panțu; iar constatarea, că termenul „socri-mari“ e rezervat numai părinților mirelui (p. 81), trebuie reținută printre argumentele în sprijinul derivării lui *mare* din lat. *mas*, -*rem*. — Scrisoarea de la Mateiu-Basarab, amenințând pe Corbenii rebeli față de egumenul de la Argeș, că-i va „purtă tot despuieți pren târg, ca pre niște câni“ (p. 9), e plastică și energetică până la brutalitate, dar naivă și patriarhală, adică simpatică în definitiv, ca toate misivele acestui Domn², care, în cutare scrisoare către Brașoveni, vorbind de niște Țigani opoșiți de ei, insistă să nu se „facă cuvinte pântru niște cioare“ (N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 94), ci, cum spune aiurea, să se procedeze „cum iaste tocma și obiceiul a toț timpii“ (p. 93; cf. p. 99: „cum ne-a fost obiceiul aici în toț timpii“). — Lista numelor de mere și de pere (p. 97) trebuie, alăturată la cele din *Dacoromania*, II, 705 sqq (Pușcariu, întregind pe Borza), din Șezătoarea, V, 42, și din V. Păcală, *Monografia com. Râșinari*, p. 279, adăugind, între altele, așa-numitele *mere troscoțene* = mere pădurețe din rev. „Ion Creangă“, V, 278 și *perele burtafoi*, zise și *ahlandia* (= ngr. ἀχλανδιά, „poirier sauvage“), pe care Diichiti (*Cronica exped. Turc. în Moreea*, ed. Iorga, p. 80) le pune în „poiana ce să chiamă Ahlando-Cambo, adecă Câmpul cu Perele Moi“ (cf. încă rom. *bunëbrut*, fără explicație, din Anon. Băn., ed. Crețu, p. 331, și cuman.-pers. *ambrut*, „pirum“, din Cod. Cum., ed. Kuun, p. 311). — *Dragobete*, zis (după Șezătoarea, XXX, p.

¹ Un personaj omonim apare și'n „Cântecul lui Cerchez“ din rev. „Izvoarașul“, V (1923), p. 12: „Copilașul lui Roman, Copilaș de șapte ani, Cu săbioară *mişchie*, Adusă din *Damisie*“. — Pasăgiul dă (dacă mai eră nevoie) o confirmare populară a originii *dimischii* (din *Damasc*) a lui *mişchiu*, *mişchie*, care, observăm acum, e atestat și'n Anonimul Bănățean (ed. Crețu, p. 354): „*mişchië* — *chalybs*“ (cf. p. 357: „*ocel* — *chalybs*“). — Pentru sensul etim. al nr. *dimaschin*, „prun vânăt, sinon. prun di Bosna“ (Dalametra), cf. și germ. *Zwetsche*, *Damascener Pflaume*.

² Un interesant pendant, inedit, la celebrul „fecior de curvă“ din scrisoarea către vameșul Vaso, publică acum d. V. Drăghiceanu (*Buletinul Com. Mon. Ist.*, 1923, p. 29): bătrânul Vel-Logofăt Mihu se învrednicește din partea Domnului său, de epitetul de „frate de tărfa“. — Adăugim că „mai mare urgie de voi nu va păși alții“ din pomenita scrisoare către loc. din Corbi n'avu nevoie de îndreptare: e uzul arhaic al lui *de* = *decât*.

283) și: *Dragomir* (cf. n. de pasăre *dragomir* și epitetul de „drăguțul s. logodnicul păsărilor“) sau *Nicodim* (fiu al Babei-Dochia, care se serbează la 1-iu Mart), e fixat exact la 24 Februar, iar nu la 3 Mart, cum se obișnuiește: la acea dată cade, de fapt, sărbătoarea creștină a „Aflării capului Sf Ioan“, al cărei nume slavon, *Glavoobrētenie*, stă la baza numelui *Dragobete*, precum arată limpede varianta *Gabrovete* (Codin-Mihalache; *Sărb. poporului*, p. 36), o evidentă corupție, necontaminată încă cu *drag* și oglindind încă, întocmai ca și epitetul de „cap-de-primăvară“ (*ibid.*), etymonul slav. — Cu privire la *Răpotini* (p. 96), observăm că cea mai veche mențiune, poate, a acestei serbători populare o găsim în prefața Mineiului pe Maiu, de Filaret al Râmnicului (1780), care-și expune și fantaziile-i etimologice relativ la numele „sărbătorii *Ropotinū*, ce o zic încă și sărbătoarea *Dracului*“ (v. *Bibliogr. rom. veche*, II, 258). — *Baranicuț* (p. 135) e *Báránykút*, „Fântâna-Mielului“, *Roghina* (p. XXVII) e *Rovina*, *Afenișul* și *Altămașul* (p. LXXXVIII) sânt *Afinișul* și *Altămușul* (*Atlamos*), *Ghezaurele* (p. CII) = *Gheazurile*, *Viezurele* (cf. *Viezurele* și *Viezuroaica* de la p. CXXXIII, *Piscu-cu-ghezuri* de la p. CXVI, apoi *Gheazerea*, n. unui masiv muntos muscelean, cum și dubletul toponimic *Mucea-Ghezurilor*, zisă și *La-Ghtzunii* = *vizunii*, la Frâncu-Candrea: *viezurini*; în sfârșit: *ghizoroii*, notat de Pamfile, *Agr. la Rom.*, 245, ca adj. cu sensul de „vulpoiu bătrân și șiret, tăcut“, de fapt = *viezuroii*, contaminat, poate, cu *ghiuț*, *ghiuț-gărâu*, „moșnegoiu“). *Gherghilău* (*ibid.*) = *ghergheleu*, „păturage, plateau“ (Dicț. Acad.) ar putea reprezintă o contaminație între *legheleu* „pășune“ = ung. *legelő* (cf. V. Caba, *Szilágy vármegye*, p. 98) și *herghelie* (*hergheleu), etc. Dar asupra n. topice vom avea prilejul să insistăm altădată, ca și asupra n. personale (ca *Mraze* de la p. CXI = *Gerotă*, pentru care cf. pe lângă atâtea alte exemple, aduse aiurea, și: *Arhot(a)*, *Corcota*, *Craciotă*, *Lumot*, *Pleşcotă*, *Rahotă*, *Șifotă*, apoi: *tâncota*, *pâncota*, *rângota*, într'o formulă din rev. „Oltenia“, I³, p. 190). — Notăm deocamdată doar *Valea-Boureț* (p. CXXIX), pojana *Zâmbru* (p. CXXXIV) și, pentru interesanta-i omonimie cu localitatea ardeleană: *Turda* s. *Turdea*, n. de pârâu (p. CXXVIII) — Câteva observații asupra glosarului: *băștiua* (p. 154) repetă o evidentă greșală din text (p. 23), unde cuvântul *baștină* a fost tipărit din eroare așa: „dreaptă moșie și baștiua“, iar *Piscul-Neapolului* (p. 162) reproduce greșit pe *Nepotului* din text (p. 52); — *brēbenița*, „putina cu varză“ (p. 154), e evident: *berbința* (amestecat cu *brebenea*), precum *cârșoară* (p. 155) e *cârșoară* (cf. p. 76, unde și: „în vârful vârșoarelor“ = vârșoarelor); — *cotroană*, „bucătăria de vară, făcută din scânduri“ (p. 156), e din *coltoană, corespunzător cunoscutului *cotton* (= ung. *katlan*) și având un sinonim în *boacăză*, „bucătărie de noră [sic]“, din rev. „Izvorașul“, IV, (1923), p. 11 = germ.-dial. *Backhaus*, „boulangerie“ (cf. *bacolț*

„lujeri, mesteceni tineri de pus pe foc“, din Păcală „Rășinari“, p. 137 = germ. *Backholz*, din care și ung. *bakoc*, idem [Gombocz—Melich], și pentru al cărui reflex românesc cf. și n. topic ardelean *Cașolț* = *Kastenholz*; — *dant* (p. 76: „policandru de *dant*“) pare a fi corupt din *danț*, *dans* „de Danzig“ (de unde veneau la ai noștri clopote și alte obiecte de bronz), iar *șărădău* (p. 75), care apare în varianta de la p. 78 ca „heleşteu“ (hălășteu), pare a fi același cu *feredeu* (cf. p. 163; *irul* din versul precedent de la aceeași pagină, rimând cu *mirul*, e un cunoscut ungurism, iar „*flăcăi* de ardèle“, rimând cu „luminèle“, e: *flăcări*); — *a explozà* (p. 102) = *explodà* + *explozie* trebuie pus alături de *exploadà* = *explodà* + *exploată*; — pentru *glavă* (p. 158) e de comparat expr. *glava capului*, „feasta capului“ (*Graiu și Suftlet*, I, 136), pentru *Hoagele* (râpă. *ibid*): *oagă*, „râpă, vâlcea fără apă“ (Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, p. 131), iar pentru *îndesără* (a), cf. cunoscuta locuție *mai în de seară*; — pentru *lăpuși* (p. 159), v. Panțu, p. 143. — *Minajală* (p. 160) e *manej* (e vorba de mînzul năzdrăvan), confundat cu *menajare*, *menaj*, cum se vede din glosarea prin „îngrijire de aproape, cu mâncări bune“, făcută cuvântului aiurea (Codin, *Din trecutul nostru*, p. 188). — *Sbori* („ochii *sbori*“, p. 164) ar putea însemna: „vorbitori“ (cf. *yeux parlants* și *zboresc*). — *Slemnul* („în tinde sau în slemnul bisericii“, p. 123) e, probabil o greșală pentru *slemnul* s. *sionul*, „*pridvor*“ confundat, poate, cu *slemnă*, „culmea caselor țărănești“, iar *scalnița*, „uscătoare de prune la fum“ (164) = *uscalnița*, (în monografia *Dragoslavele*, 191: *slăniți*). — *Vitență* (p. 166), explicat aiurea prin „curaj, îndrăzneală“ (*Din trecutul nostru*, p. 199). are o asemănare cu it. *fidenza*, care nu pare întâmplătoare. — *Flotocos* (p. 36) = *flocos* + *toflös*. — Existența lui *auș* (p. XI.III.) e interesantă, dar nu surprinzătoare: Hasdeu o constatare prin Oltenia (s. v.), iar un *neațaluș* din colindul de Ajun (v. Pamfile, *Crăciunul*, indice) ar putea fi corupt din: „bună-dimineața la *Auș*“ (= Moș-Ajun!). — Interesant pentru semantica lui *cumpătă*, înțelesul din „măndrele *m'o cumpătă*, de nu-s negru și uscat“ (p. 70), iar, pentru acel *in-per-filare, pe care-l presupunea Per. Papahagi păstrat în mr. (cf. însă *DR*. II, 631 și 825), ar fi de examinat versul: „dar ți-e firea *mprăhirată*“, de la aceeași pagină (în contrast cu „de ți-ar fi firea'ntr'o fire“), amintind pe *împrăștiat* și pe *răsfirat* = *rășchirat*.

V. Bogrea.

C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru — Legende, tradiții și amintiri istorice* —, București [1923], 208 pp., 28 L.

Nu e, cum s'ar părea din subtitlu, o simplă reeditare a volumului apărut la Academie, în ciclul: „Din viața poporului român“.

„Vidrili“, lătrând alătura de „Cățălu-pământului“ (p. 5), apar și'n balada „Iorgovan“, în tovarășia „ogărașilor“ (Codin,

Din Muscel, I, 191¹). — În „o secetă, de se *frigeau* oamenii ca *prigorili*“ (p. 9.), transpare, interesant, sensul etimologic al numelui *prigorii* s. *prihorului* (fr. *rouge-gorge*), din același radical cu *dogori*. — „Muntele *Galionului*“ din legenda lui Noe (p. 14.) e o evidentă aluzie la corabia (*galionul*) lui. — *Star-Novac* (p. 22) e forma slavă a obicinuitului *Babă-Novac*, „bătrânul, tata-Novac“. — „Un cioban *alban*“ (p. 39) e, cred: un cioban, *Alban* s. *Nalban* (= *Nalbantu*), n. personal. — Rolul „capacului alb“ (p. 53) și negru (cf. *Karaagač*) în mentalitatea turanică e notoriu. — Legenda în proză a lui Mezer-Craiu (. Craiul *Misie*, *Serbiei*“, după d. Iorga) are numeroase variante în versuri, pentru cari v. DR., II, 429, n. 2. — La glosariu: *baiarac* e „steag“ (de oaste), iar *baraitari* = *bairactari*, „stegari“; *chiovenești*, „de chirigii“ (p. 177), înseamnă: „de Chiev (care)“; *cioclași*, „strângători de biruri“ (*ibid.*), trebuie apropiat de *ciocotnițe* („ciocotnițe bcieresti“, și ntr'un act de la Mateiu Basarab, publicat acum în „Bul. Com. Mon. Ist.“, X—XVI, p. 29; cf. Legrand *Poèmes hist. en grec-vulg.*, p. 26: τζοκχότνητες, cu aceeași explicație financiară), adecă, în definitiv, de *ciocoi* și *ciocovine* (cf. *ciocoinicie* = *colachie*, „lingușire“, în *Magaz. ist.* IV, 147); *cofași*, „nesincer, cu două fețe“ (p. 178), e, judecând după context (pp. 127—8): *cavaji*, pl. de la *cavaz* (e vorba de poterașii ce prind pe banditul Fedeleș), poate influențat de *borfași*(i); cf. însă și ung. *kofa*, „die Höckerin, die Bettel“, *kofaság*, „die Häckerei, Plauderei“ — Expressia *capul lui* = chiar el (p. 175, unde și: „n'o fi capul lui craiu!“) are interesante atestări arhaice și paralele romanice: „Și s'au fâgăduit [Mustafă] să meargă el *capul lui* în războiu“ (*Magazinu ist.*, V, 134), „singur cu *capul său*“ (Ureche, ed. Popovici, p. 56) = lui-même, en personne (cf. *de capul lui*, fr. *de son chef*, pentru care v. „Romania“ din 1912, p. 329). — Sensul lui *coptori* (*ibid.*), așa cum rezultă din text (p. 130), amintește pe ngr *κόπτω*, „taiu“ (cf. *κοπτερός* „tâios, tâiș“). dar *curmiel* (p. 179) e, evident, *curmeiel*, *curmeiaș* (de la *curmeiu*). — *Descebălu* (p. 180), e același cu *descebălu*, opusul lui *cebălu* (și la Coresi), din ung *csábult* (v. DR., III, 741), el însuși de origine nesigură (v. Gombocz-Melich, s. v. *csába* și cf. *cebală* = bălătenie, *bălătenie* = animal mic și urât, degenerat din rev. „Ion Creangă“, V, 279, apoi *bală* = șarpe, animal spurcat și „cea *boală* ce eră întru el“, din Coresi, *Carte cu învățătură*, ed. Pușcariu-Procopovici, p. 364,

¹ Înțelesul de „lanț“ a lui *provaz*: „ogari în provaz“ din var. publ. în O. Densusianu (*Flori alese*, p. 133) se asigură prin Cantemir, *Hronicul*, 855: „pre ogar în *prohaz* gata fiind“. — La sinonimica lui *cățel* (*ținc*) etc. (DR., II, 412), de adaus și: vr. *skimenū*, „cățel, puiu de fiară“, lit.: „scâncitoriu“ (*Ps. Sch.*, ed. Candrea, II, 481), mold. *cotiuhă* — rut. *kotiuha*, „câne“ (Șăineanu). — Și „fes de *indirneă*“ din „Barbu Lăutarul“ de Alecsandri ia loc între mențiunile *Adrianopolei* (DR., 408, unde n. top. *Tăchiiia* = turc. *tekkè*, „mănăstire de derviși“). — De „boi, aduși de la *Bitole*“ (Bitolia. Toli-Monastir) se vorbește în balada „Neagu-Deliu“ din rev. „Izvorășul“, IV (1923), p. 8.

comparat cu *boala cea rea și a-bubă*). — *Gătiță* nu pare a însemna: „bun de gură“ (p. 182; cf. *a face găt*), fiindcă în text (p. 129) sensul cere *gâde* (**gădiță?*), „geleap“, cum se spune, în loc de *gelat*, la p. 91. — De notat: *lâncote* (p. 185), cu sensul de „minciuni“, „înșelăciuni“, ca și'n Ps. Sch. (ed. Candrea, II, 426); tot așa: *snameie*, „arătare primejdioasă“ (p. 195), corespunzând lui *znameie*, „semn“, din Ps. Sch. (II, 512). — Pentru însemnarea lui *împogodeală* (184), v. în special Lungianu, *Însăilări*, p. 218 (glosarului). — *Mangialăc* (p. 187) e atestat, cu același înțeles, de „pârghie“, și'n rev. „Ion Creangă“, II, 276 și el ar putea explica numele celui misterios *mangal* din basme (Codin, *Îngerul Românului*, 349), mai bine decât turc. *manghala*, „espèce de damier“ (Barbier, II, 791). — *Tălâmb*, „neîndemănatăc, prostuț, nesimțitor“ (197), „tembel“ (Șăineanu), ar putea fi = *tărâmb* (*nătărâmb*, *năsărâmb*), iar pentru *zainoagă*, „opăcită (cf. *zăpăcită*), sărită din minți (în text, și: *zalmătăcitău*), de la p. 199, e de comparat *zainog*, „statul, șezutul grămadă, la un loc, într'una (cf. sl. *za-inog*, și rom. *într'o parte*), nepristan, de băț“ (Lungianu, *Zile senine*, 222). — *A căută s. găsi nod în papură* (p. 97) e, din cuvânt în cuvânt, lat. *nodum in scirpo quaerere*, precum „întunic să-l tai cu cuțitul“ (p. 68) echivalează perfect cu fr. (*brouillard*) *à le couper au couteau*. — *A luă la zdraviți* (162), atestat și la Vissarion (*Vrăjitoarea*, p. 7), cu înțelesul de a luă la zor (la refenea, refec, la socoteală, la trei s. trei parale s. trei păzește, la rost, resteu, rapanghel, etc.), avem, peiorizat, ironic, pe vsl. *zdravica*, existent până azi în sud-sl. cu accepțiunea byz. *οδράβιττα* s. *οδράβιττα* „scyphus mero plenus“ (v. Miklosich, s. *dorvú*), adică: „cupa de toastat, de băut în sănătatea cuiva“, cum bea odinioară Crum *οδράβιττα*, în sănătatea boierilor săi, din țeasta împăratului bizantin Nicephorus, răpus de el (v. relația lui Malaxus, la Ducange, s. v. ¹): e același radical, ca și'n rom. *zdreves*, „plantă care se pune, împreună cu popchișor și cătușnică, în scăldătoarea copilului, ca să fie vârtoșel“ (Gorovei, *Credinți și superstiții*, pp 297, 465) = bulg. *zdravec*, „Art Pflanze“. — *A luă ochi de fiară* (p. 202), glosat și explicat prin: „a plecă în lume fără a i se mai ști de urmă, ca și când i s'ar fi făcut de urât cu ochi de fiară“, amintește nu numai expresiile rom sinon. *a luă câmpii și a-și luă lumea'n cap*², ci și expresia juridică-consuetudinară *caput lupinum* (*wulfes heafod*) *gerere*, obișnuită odinioară despre fugarul *extlex*, care, scos de supt protecția legilor umane, se retrăgea în pădure și eră hăituit,

¹ „Idraschi“ din text (p. 18) trebuie interpretat, firește: *zdrasti!*

² Cf. și acest pasagiu din Radu Popescu: „Dumnealui Banul Cornea... au încălecat pre cal și au luat crângul în cap; Dumnezeu știe, câte rascuri l'or fi lovit peste ochi“ (*Magazinu Istoricu p. Dacia*, V, 140). — Explicația, în legătură cu jurământul cu brazda în cap, dată expresiei de Coșbuc (*Vorba dluiă*, No. 12, în *Versuri și proză*, ed. Hodoș, p. 78), nu e verosimilă.

ca un lup, ca o fiară (v. Hoops, *Reallex. d. germ. Altertumskunde*, art. *Friedlosigkeit*). — Pentru a pune glamnică la inimă (p. 201), v. Dicț. Acad. s. *glamnică*, adăugând echivalentul fr. *torche* (Littré), it.-dial. *capagnu* s. *capitala* (Ortoli, *Les Voceri de l'île de Corse*, 155), basc. *sorki* (v. Viața Nouă, 1913, p. 277), lat. *cesticillus* s. *cestillus* (Festus), cum și variantele: *oglabnic*, *oglamnic* (rev. „Ion Creangă“, VIII, 156; 343), *oblainic*, *oblavnic* (Viciu; cf. *obladnic*, la Cihac, II, 221), *oblanic* (Boceanu), *blanie* („Neamul Rom.“ Literar, II, 687), pe lângă genuinul (*o*)*glavnică*.

Ar fi fost de dorit ca acest glosariu, care cuprinde atâtea forme interesante (cf. și *prois*, *răspotență*, etc.) să nu fi omis nici una din particularitățile subliniate în text (*iutac*, p. 103, sau *jacă* = sac, p. 71, de ex.) și ca din volum să nu fi lipsit amintirile, oricât de îndoielnice, despre Traian Impăratul, care se găesc în „Legende, tradiții și amintiri istorice“, ca și legenda mehedințeană despre Impăratul *Cioană* (ibid., p. 12), al cărui nume păsăresc (cf. mr. *cionă* = *angică*, „țintzoiu, cinteț“, din Dalametra, cum și mr. *čońŭ*, „vrabie“, dar și *čońŭ*, „chelălăesc (despre câni și copii)“ [Per. Papahagi, *Basme aromâne*, 575], corespunzător epirot. *sporghite* = ngr. σποργίτης și *cincione* din Marian, *Ornitologia*, I, 409 sq., it. *pincione*, *cincia*, fr. *pinson*: onomatopeic! ¹), amintește de *Piț-Impărătuș* (cf. fr. *Roi-Pétaud*), *Impărătuș*, *Impărățel*, *Impăratul-Paserilor* (v. Marian, *o. c.*, ad loc.) și se întâmpină în documente ca n. de familie boierească (v. Ștefulescu, *Doc sl-rom. rel. la Gorj*, 578); cf. și „Impăratul *Toșa* [= Antioh?] *Mizdroiu*, cel cu fata cumince“ dintr'un basm bănățean publicat în „Șezătoarea“, I, 274.

V. Bogrea.

C. Rădulescu-Codin și Preotul I. Răuțescu, *Dragoslavele*. Câmpulung 1923, VI + 432 pp., 85 L.

Monografia cuprinde, pe lângă partea istorică (pe bază de tradiții și documente, cu multe, poate prea multe fac-simile!) și geografică, interesante capitole demografice și etnografice, etc., plus un amănunțit memoriu asupra luptelor din 1916 în acea regiune.

Obiceiul așezării unui „măr“ împodobit lângă crucea mormântului (p. 229) coroborează cu înțelesul de „moarte“ al expresiei „măru-roș“ (cf. și Codin, *Din trecutul nostru*, p. 187, și „Șezătoarea“ din 1923, p. 171), așa cum se precizează de Weigand (s. v.): „tshoj ke *molla kukje*, in den Tod schicken“ și de Capidan (*DR.*, II, 453) pentru echivalentul albanez: o aluzie la

¹ Neclar e raportul, posibil, între megl. *tințigăr*, *țințigăr*, „sticlete“ (Papahagi, *Megl.-R.*, II, 123, 126), și dr. *simțivară*, *simțiveară*, „pițigoiu“, interpretat ca: „simți-(a)-vară“ (Marian, *o. c.*, II, 143; cf. Anon. Băn., ed. Crețu, p. 368: „simcivară“, fără traducere!). — Finala cuvântului megl. evoacă și pe turc. *toiğhar*, *touïğhar* „alouette calandre“ (Barbier, II, 332), lit : „à huppe“.

malum granatum al Proserpinei (zeița infernului)? Profităm de ocazie, pentru a adăugi, că sinonimul turc. *gyzyl elma*, „la pomme rouge“, e interpretat de Barbier (I, 108) ca un „surnon de la ville de Rome“, și că în „Byz.-neugr. Jahrbücher“, IV (1923), p. 174, se semnaleză un studiu al lui I. H. Mordtmann despre cores-punzătoarele gr. κόκκινη μηλιά și μονοδένδρον, în „Islam“, XII, (1922), p. 222-6 (Cazâlbaş, „Persan“, lit.: „cap-roș“, este și'n ungurește: *kazul*, idem.). — Sensul ciobănesc al rom. *răvăși*, pe care nu-l cunoașteam decât vag dintr'o comunicare a d-lui Giuglea, apare categoric din felul cum descriu autorii monogra-fiei (p. 194) *răvășitul* oilor, coborite din munte după Sf. Maria cea mare, prin împărțirea în „cemetii“ (cf. cimotii¹) și predarea, împreună cu produsul lor, la proprietari, după *răvaș* (*răboj*): terminul pastoral s'a întâlnit apoi, în vocabularul scriitorilor culți, cu fr. *ravager*, al cărui înțeles transparent evident într'un „răvășit de doruri ascunse“ (Brăescu, *Cum sânt ei*, — în colecția „Ancora“, — p. 75). etc. — *Răscovăitul*, „colindul fetelor din noaptea de Anul-Nou“ (p. 231), din care se dă un specimen muscelean în „Șezătoarea“ pe 1923 (p. 172), de la *răscovăi* (*ibid.*), nu pare a fi altceva de cât un *sorcovăit* = *sorcovit*, de la *sorcovă* (pomenit totuși, ca atare, l. c ; cf. însă și bulg. *surava godina*, „Neujahr“), precum *hăitul*, „uratul“, la Cetatea-Albă (rev. „Izvoiașul“, IV, no. 5—6, p. 6) nu e decât o formațiune substantivală din strigătul plugarilor, închipuind mănăatul boilor: „hăi! hăi!“ — Lucruri deosebit de însemnate nu cuprinde glosarul (*cofrânge* apare aiurea supt forma *cufrânge*, evident: *confringere*, — a spus-o d. Philippide —, *povăjile* = *podvezile*, iar *felfene* apare mai des ca *ferfen*, *ferfon*, probabil din turcește), din care o întrebuițare mai atentă a însăși culegerii de documente brașovene a răp. Bogdan ar fi înlăturat greșeli supărătoare ca acelea care fac „monede“ (p. 424) din niște stofe, ca „vilar de ipriu“ și „vilar de luvia“, evident: catifea (ngr. βηλάριον, fr. *velours*) de Ypres și Louvain (în Belgia) — Și „cal *mărcat*“ (glosar și text) se puteă vedeă că nu e de cât o greșală pentru „cal *incărcat*“, precum se și citește în celelalte documente citate, spre deosebire de „cal *citov*“, adecă fără povară, neînsămărat (sensul originar, de „integer, salvus, sanus, incolumis“, al lui *citov* îl consemnă Lex. Bud., iar Cihac, II, 57, îi dă și etimologia, din sârb.-cr. *citov*, pe când I. Bogdan, o. c., îl compară cu bulg. *citav*, ca și, acum în urmă Pascu, *Ist. lit. și limbii r. din sec XVI*, p. 96, vorbind de derivatul *citovesc* din glosele la Sintagma lui Vlastaris, al cărui înțeles de „judec, consider“, deosebit de „vindec“ — înțelesul obișnuit al verbului la Viciu și'n celelalte locuri pomenite — ne

¹ În glosarul din Lungianu, *Zile senine*, 213: *clățău*, *cocleanț*, „o mână de oi dintr'un ciopor“, „adunătură mică de oi“ (cf. *arioi*). — Volumul cuprinde (pp. 129—53) o foarte plastică descripție a aceluiași fenomen păstoresc, în schița intitulată: *La răvășit*.

amintește pe *citov*, „zdravăn, sănătos la minte“, din glosarul volumului „Însăilări“ al d-lui M. Lungianu, p. 216). — Numele de familie *Iarul* are la bază un nume de plantă (v. mai sus), ca și *Zârnă* (din care și toponimicul *Zârnești*): *Zârnă* = *solanum nigrum* (v. Panțu, *ad loc.*).

V. Bogrea.

Hugo Schuchardt, *Individualismus* (in „Euphorion, Zeitschrift für Literaturgeschichte“, XVI. Ergänzungsheft: Festschrift für Bernhard Seuffert, Leipzig-Wien 1923, pp. 1—8).

Poezia homerică a putut fi privită ca o „individualizare a colectivului“ care e civilizația mediteraneană, în special egeică (v. van Gennep, *La Question d'Homère*, p. 47), dar această „colectivitate“ însăși nu se poate concepe decât ca o prealabilă pluralitate de „individualități“, ajunse la conștiința, mai mult sau mai puțin clară, a unității lor. — Se știe, că așa-zisa „limbă comună“ (*κοινή*) nu e decât un dialect norocos, generalizat printr'un concurs de împrejurări favorabile, de ordin politic sau artistic înainte de toate (v. în special monografia lui Ad. Maidhof, *Zur Begriffsbestimmung der gr. Koine besonders auf Grund des Attizisten Moiris*).

Iată o categorie de fapte, care explică în deajuns miezul însuși al problemei, căreia venerabilul maestru de la Graz îi consacră studiul amintit.

„*Individualul* joacă în dezvoltarea limbii rolul dominant. Că tot ce e *general* în limbă a fost la origine *individual*, se accentuează din diferite părți, în diferite forme“.

Dacă istoria limbii reprezintă un continuu joc de influențe între elementul natural și cel social, același lucru se constată și în istoria lingvistice: „obiectivitatea“ pare stingherită de *individualitate*. „Nu *devenim* numai deosebiți prin diversitatea mediului de excitație, căruia fiecare e supus în decursul propriilor sale experiențe¹, ci ne *naștem* deosebiți... Orice fel propriu de a fi face însă unilateral; și tocmai cei mai distinși supt raportul spiritului nu pot face altfel, decât să imprime la tot ce crează pecetea individualității lor“. — Citând aceste cuvinte ale logicianului Benno Erdmann, Sch. precizează însă că „originalitatea (*Eigenart*) nu e singularitate (*Einzigart*)“, întrucât ea nu cuprinde niciun element absolut nou, ci provine numai din combinația diferită a elementelor comune: „Nu există două individualități, care să fie întru toate asemenea ori întru toate diferite; altfel, n'ar mai putea să se stabilească nici o relație între ele. De acasă, fiecă individualitate e independentă; când una se adaptează alteia, atunci începe ceea ce numim obiectivitate“.

Urmează o interesantă discuție cu Vossler (ale cărui „*Gesammelte Aufsätze zur Sprachphilosophie*“ s'au publicat de cu-

¹ Mediul singur nu explică decât... mediocritatea, — s'ar putea zice.

rând, la München), — discuție, cu prilejul căreia se amintește, spiritual, și cuvântul lui Mikosch: „Ungar denkt immer, wenn auch falsch“. — Nu e, însă, din partea veteranului învățat, apărarea cu orice preț a unei teorii a sale. Mai bine ca oricine, el știe, — și o spune atât de frumos! —, că „știința e mișcare, activitate...“, nu „absolut adevăr, ca încheiere a tuturor adevărilor relative... *requiescamus in pace*, în veșnică ghiață“. Steaua fixă de la Graz, care de atâtea decenii trimite razele ei asupra întregului domeniu al lingvisticeii, nu are o asemenea imobilitate în timp. Acest *quietism* mistic nu e în firea, nici în concepția neobositului cugetător: „Sprachwissenschaft und Zeitgeist“ a lui Fr. Schür (1922) i-a și dat ocazia să scrie articolul.

„Precum limba e ceva curgător, așa și știința limbii...“ *Doctrina, disciplina* ajută, firește, *cercetării*, dar o stânjenesc și împiedecă, îndată ce ele au devenit *școală* sau *sistem*. Sistemul comprimă, dacă nu suprimă, personalitatea, crede Schuchardt, care nu admite părerea aceluia, cari socot că singur adevărul științific interesează, indiferent de persoana descoperitorului. Și cât de uman sună cuvintele sale, față cu declamații asupra „impersonalității științei anonime“ de felul acestuia. „La science est la forme la plus impersonnelle de l'effort. Souvent, en travaillant sous l'anonyme, on aime à se dire que le travail n'a pas besoin d'un nom, pour remplir son but; un fait acquis, n'est-ce pas assez? L'individu n'est rein, mais le fait demeure. Le philologue finit par vivre ainsi dans une sorte de Nirvâna scientifique, où toute personnalité est abolie“ (J. Psichari, *Études de Philologie néo-grecque*, p. CX)!

Restul articolului e menit să demonstreze, cu exemple și citate pregnante, prejudiciile acestui spirit de „școală“ și „sistem“, negând sau cetluind personalitatea, individualitatea cercetătorului științific. (În această ordine de idei, e interesant epizodul subiectului și dedicației celebrei teze a autorului: „Vokalismus des Vulgärlateins“).

Concluzia: „Relația reciprocă dintre lingvistică și istoria literară poate fi cât vrea de vie; una față de cealaltă ele joacă, totuși, numai rolul unei discipline auxiliare“, — concluzie, pe care marele învățat o formulase de mult, — primește acum acest semnificativ amendament: „În cel mai intim chip le leagă individualismul“.

V. Bogrea.

Tache Papahagi, *Din Folklorul Romanic și cel Latin* — studiu comparat —, București 1923, pp. 174, L. 17.

Ed. Stemplinger a dat decurând un frumos studiu popular asupra reflexelor moderne ale credințelor populare antice: *Antiker Aberglaube in modernen Ausstrahlungen*.

Mai circumstanțiat ca învățatul german și mai didactic (cartea d-sale a ieșit dintr'o lucrare seminarială și vrea să ser-

vească de îndreptar studenților), autorul nostru, după o introducere asupra rostului folklorului, relațiilor sale cu filologia și metodei de selectare a fondului latin (nu se zice însă: „distanțiat“ și, firește, nici *Wolk* în loc de *Volk*), dă un interesant calendar pe luni al folklorului român și romanic de origine latină, — cam același lucru a făcut d. Candrea pentru săptămână, — mântuind cu un bogat capitol despre credințe, superstiții și datini, descântece, vrăji, farmece și rugăciuni, privite în aceeași lumină.

Relativ la *Chiraleisa* (p. 6 sqq.), de însemnat și sinonimul slavon *gospodi pomilue*, cu sau fără invocarea *bojele*, atestat în glosele oltene ale d-lui Nicolăescu-Plopșor. — Exemple de interpretare populară a numelor proprii, de persoane, locuri și sfinți (p. 8 n. 1), se pot găsi, numeroase, și în Nyrop-Vogt, *Das Leben der Wörter*; dar, dacă, la Maramureșeni, strigătul de *kira-lecsa* nu e legat exclusiv de procesiunea de la Bobotează, ci de „înconjurarea satului cu icoanele, pentru îndepărtarea nenorocirii abătute“ (*ibid.*), cuvântul ar putea fi = ngr. *κύριε ἄλξῆς*, „Doamne apără, ferește!“ — Forma: „asteriscată“ (p. 11) ni se pare... riscată. — Pentru *ceață - caecia* (*ibid.*) vorbește și *nebulam in oculo habere*, „a avea negură (ceață) pe ochi, a nu vedea de fel“, din Du Cange, s. v. *nebula*. — Ca paralelă la *Lucin* = sl. *Lucin dan*, „ziua lui Luca“ (p. 12) se putea citi cunoscutul *Arminden = Ieremijn den* „ziua lui Ieremia“; cf. și n. de fam. *Lucinescu*. — Pentru lat. *capita aut navia* (p. 16) avem corespondentul rom. în jocul *areșcei* (pajura s. capul, la monete). — În obiceiul de a trage paiul cel mai scurt (p. 17), pare a-și găsi comentariul și cunoscuta expresie ardeleană *a trage scurta*; cf. și germ *den kürzeren ziehen* și alb. *škurtezë*, „sorți“, relevate în Pușcariu, EW., no. 463. — *Μόνη + μήνη*, ca etymon al mr. *murmini* „primele 12 zile din August, formând calendarul astronomic al anului“ (p. 35), pare puțin probabil: termenul corespunde ngr. *τὰ μερομήνια*, idem (Abbott, *Macedonian Folklore*, p. 62). — În it. *pasqua di cavalieri*, „Pfungsten“ (REW, 6264), avem un paralel romanic la mr. *aruguciar* (p. 37), echivalent cu dr. *călușeri* (joc la Rusalii), cu care e de comparat, pe lângă expresia *paștele-calului* (cum s'a făcut), și sinonimul ei, mai puțin cunoscut: *la vara cailor* (Damé, Term. pop. rom., p. 47, n. 1), cum și *Joia iepelor* s. *Paștele cailor*, n. pop. al *Ispasului* (Marian, Sărbătorile, III, p. 342: et. pop. în legătură cu credință că numai în acea zi se satură caii? cf. s.-cr. *ispașa*, „pășune“). — În legătură cu cele spuse despre ecourile dionisiace și phallice, care sânt *brezaia* și celelalte mascarade populare (p. 38), observăm că numele acesta, socotit de obicei ca o simplă accepțiune a lui *breaz*, e mai curând bulg. *brezaja*, întrebuințat curent cu sensul de „masque“ (v. Bogorov, s. v.) și având numeroase derivate — Preller, *l. c.*, nu poate vorbi de „cheile, cellae Iovis“ (p. 53), ci numai de cheile de la sanctuarul (*cella*) lui Joie: genitivul latin se raportă, fără îndoială, în textul german, (pe care

nu-l am la îndemână acum), la *Schlüssel*. — *Favere linguis* (p. 80) e un termen liturgic, sacral, corespunzător gr. εὐφημεῖν: îl întrebuințează și Horațiu, atunci când vorbește ca „preot al Muzelor“, îndepărtând prealabil pe profani (catehumeni) — Reținem formula magică, latină, scrisă grecește: „Sator Arepo Tenet Opera Rotas“ (p. 147), citată după *Flambura*, II, no 1, p. 4: formată după tipul cunoscutelor „versus anguinei seu recurrentes“ (care se pot ceti la fel de la stânga la dreapta și invers), formula aceasta, despre care vorbește și Gaster (*Lit. pop. rom.*, p. 425), se întâlnește, deformată, și în monografia despre *Rășinari* a d-lui Păcală, p. 246 (ca leac de turbare): „Sasora, tatora, opera, arepu, tenetru, rotas“. — *Velzevul* din descântecul de la p. 354 e de adaus la numele dracului (*Belzebul, Belzebut*), pomenit prin textele sacre. — „Fapt cu luatul în anii vacilor“ (p. 167) trebuie citit, fără îndoială: *manii*, cum se și spune îndată mai jos. — Citate ca: „Phedrus (*sic*) *Fabulae, fab. XVII*“ (p. 137, n. 2), sânt inadvertențe ce puteau fi evitate (ca și „πρὸς (*sic*) τῶν Βλαχῶν (*sic*) ὁδοῦ“, „de bello civico“ = *civili* și ὁμέγλωσσοι τῶν Λακῶν = τοῖς Λακοῖς, din interesantul articol din *Grai și suflet*, I, pp. 72, 76, 99), cu atât mai lesne, cu cât tânărul și meritosul autor al *Antologiei Aromâne* pare, de fapt, un cunoscător al limbilor clasice.

Se dau și trei ilustrații, dintre care două după cunoscuta operă a d-lor Wace și Thompson. .

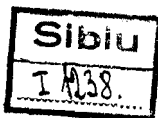
V. Bogrea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arhiv za arbanasky stariny, jezik i etnologijy, urednik H. Barić, prof. la universitatea din Belgrad. Kniga I CB. 1—2 1923 Belgrad.

După cum se vede și din titlul acestei publicații, ea se ocupă cu cercetările făcute în domeniul limbei și etnologiei albaneze. Pentru acest scop, redactorul ei, dl H. Barić, albanolog cunoscut din publicațiile de până acum, în acest domeniu, și-a asigurat, după cum ne arată în prefață, colaborarea celor mai mulți cercetători în domeniul limbilor indo-europene și balcanice ca: H Pedersen din Copenhaga, H. Jokl și K. Treimer din Viena, L. Spitzer din Bonn, Th. Capidan din Cluj, P. Meringer din Graz, P. Skok din Zagreb, P. Nachtigal și K. Oštir din Ljubljana etc.

Din bogăția materialului tratat, relevăm numai chestiunile care interesează raporturile albano-române: Dl P. Skok, *Studije iz ilirske toponomastike* continuă cu cercetările anterioare, asupra numelor de localități de origine ilirică și a reprezentanților lor moderni în serbo-croată și italiană. În acest scop el urmărește vechile așezări de populațiuni ilirice, împreună cu numele lor, precum și supraviețuirea lor în toponimia actuală. Pe baza acestor cercetări autorul ajunge să stabilească că *Deramista*, atestat pe o inscripție, e același cu *Deraemestae* din Pliniu și presupune

Bibl. Univ. Cluj